

ȘCOALA LUI ȘAGUNA.

DE

D^R PETRU ȘPAN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj



Amabilis Papan
Alina de.



SIBIIU,
TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.
1909.

ȘCOALA LUI ȘAGUNA.

DE

D^R PETRU ȘPAN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj



SIBIIU,
TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDICEZANE.
1909.

BCU Cluj-Napoca



În loc de prefață!

*Dăscălimea română ortodoxă din această patrie aduce, la sărbarea centenară, dela nașterea **Metropolitului Andreiu Baron de Șaguna**: prinosul recunoștinței sale, unei din cele mai alese figuri istorice ale neamului nostru, din această patrie.*

*Cu ce am putea mai bine răsplăti munca spirituală a acestui bărbat, decât iarăș cu muncă spirituală. Fie ca aceste pagini nepretențioase să stârnească în sufletele noastre: îndemnuri puternice pentru a ne înteți puterile, cari duc la desăvârșirea **operei culturale, bisericesti și naționale**, plămădită, inițiată și condusă de marele spirit a lui **Șaguna**.*

* * *





Andrei Băn. de Săguna
187

Șaguna ca bărbat de școală.

În zilele de elevație sufletească, în preajma cărora ne aflăm, cuvine-se, ca și noi dascălimea română din această patrie să aducem tributul recunoștinței unuia din cei mai aleși bărbați ai neamului nostru, căci *brazdă adâncă* a tras el în pământul înțelenit al culturii poporului nostru. Nevrednici am fi de chemarea noastră, dacă am nesocoti momentul, ce ni-se ofere pentru a îmbia și noi festivităților date întru pomenirea numelui marelui arhipăstor, *prinosul* mulțămirei noastre, pentru toate câte a *făcut și pornit*, în interesul cultivării tineretului român și a școlii românești.

Netrebnici am fi, când am da uitării pe acest mare arhieru, care toată viața o a jertfit pentru binele acestui popor, veacuri de-arândul nebăgat în seamă, dar a cărui brațe vânjoase cu prisosință au fost utilizate de egoismul popoarelor, ce s'au străcurat și sălășluit pe aceste de Dumnezeu alduite pământuri.

N'a fost clipă, în care el să nu obosească întru aflarea celor mai nimerite căi, pe cari cu siguranță să înainteze neamul și biserica noastră, cum chiar însuși ne-o spune prin cuvintele: «De când mă știu și mă cunosc, pot mărturisi cu frunte senină, că nu știu de nici o viață ușoară, ci numai de sarcini grele, de griji și de lupte morale în interesul bisericii și al școlii. Și așa nu sunt eu răsfațat de ursită, ci pot zice, că sunt de-

stinat dela ea, de a mânca pânea cu sudoare, va să zică de a purta sarcini și iarăș sarcini». ¹

Marele bărbat pornind dela sine, caută să entuziasmeze și încălzească pe învățătorii aleși, ca comisari la noua muncă, voind să le arete, că nici o sarcină nu e prea grea, dacă se face întru folosul neamului și al bisericei.

Și cu drept cuvânt, admirație merită acest arhieru pentru uriașa muncă, ce a desvoltat în toate direcțiile ca: om politic neîntrecut la noi, ca: om al bisericei în adevăratul înțeles al cuvântului, ca: literat priceput și orientat, dar nu mai puțin ca bărbat de școală. Celce va căută să-i urmărească activitatea, nu din vre-o scriere ci din actele și lucrările sale originale, rămâne uimit în fața celorce le va descoperi. Ori în ce materie s'a apucat să lucreze, denoată o pricepere de specialist. La tot cazul opera cea mai grandioasă a lui, este *organizarea bisericei ortodoxe române din Transilvania și Ungaria pe baze constituționale*. Aici s'a dovedit de un bărbat superior, înzestrat cu un fin simț diplomatic, cu o agerime și energie uimitoare.

Dar nu mai puțin vrednic este și pe celelalte terene de muncă culturală. Nu este locul aci să urmărim activitatea lui pe toate terenele, pe cari și-a marcat prezența și existența sa. Ajunge să scoatem după puțință la iveală; rolul lui pe terenul școlai române. Pentru celce nu cunoaște mai deaproape munca lui școlară s'ar părea, că toată activitatea desvoltată aici s'a restrâns la unele circulare, compuse de referenții săi și subscrise simplu de Șaguna, ca prezident. Așa este la alți arhierai, ca prezidenți. Cine știe însă, că Șaguna nu avea puteri de lucru la îndemână, ci trebuia să le facă însuș toate, până

¹ Cuvântarea, adresată comisarilor consistoriali, la conferențele învățătoarești, anul 1863.

și circularele le compunea dânsul, acela va pricepe ce muncă a trebuit să desvoalte acest om, fără seamăn în timpul său. Ni-se spune, că primirile la clerică le făcea direct, scriind pe dosul petiției rezoluția, cu care avea candidatul să se prezinte la direcțiunea seminarială.

Cerculariile lui în materie de școală sunt număroase, dar nu sunt exclusivă muncă a lui Șaguna, dimpotrivă sunt cele mai puțin valoroase lucrări a lui în favorul școlii române. Cu mult mai mare este meritul lui, când privim activitatea, desfășurată în această direcție prin prisma altor laturi.

* * *

Preocupațiunea de căpetenie a lui Șaguna a fost de a crea condițiile de lipsă, între cari să poată promovă interesul bisericii și școlii sale. Vedem deci, că deja în sinodul din 1850, ținut în primăvara acestui an, se pun temelile unei lucrări frumoase pentru prosperarea acestor două instituții.

E caracteristic începutul circularului, prin care vestește, că a primit permisiunea de a înființa o tipografie pe spesele sale. Iată cuvintele proprii: «Binecuvântat să fie Domnul Dumnezeu nostru, carele a binevoit, ca pe vremea înălțatului nostru împărat Francisc Iosif I și a preainalt aceluiaș părintești stăpâniri să ne putem bucura de înființarea unei tipografii eparhiale, de unde vom putea căpăta cărțile noastre bisericești și școlare. De mult timp încoace, văzând eu lipsa cea mare de cărți bisericești și școlare în eparhia noastră, văzând totodată și scăderile cele mari sufletești, ce se nasc de aci, am hrănit în inimă-mi ferbinte dorința de a înființa pe seama eparhiei acesteia o tipografie cu spesele mele» (Nr. 775—1850. Sibiu 27 August).

În toate actele prin cari solici-tează înființarea tipografiei și a «Telegrafului Român» accentuiază rămânerea

înapoi a poporului în cultură. Aşa în petiția, adresată către organul polițienesc suprem din anul 1852, scrie: «Tendența acestei întreprinderi nu e alta, decât a face să se răspândească în poporul român rămas așa înapoi în cultură, ideile timpului în interesul înaltului regim, a-l instrui asupra adevăratelor sale trebuințe psihice și fizice și a-l *legă pentru vecie* de sfântul tron și cea mai înaltă dinastie, nestrămutat în credință și alipire».

Credeul său *politic* e cuprins în aceste puține cuvinte: *alipirea de casa Habsburg*, care a fost totdeauna preamărită la toate ocaziile de întruniri publice, cum și prin toate circularele și vorbirile. Șaguna toată viața sa a lucrat spre a întări în poporul său simțul dinastic. De aceea Kossuth în scrisoarea sa, adresată prefectului Iancu, în care propunea o împăciuire între Unguri și Români apriat zice, că e aplicat a da mâna cu toți vrășmașii săi, numai cu Șaguna nu; numai pe Șaguna nu-l va suferi nicicând să se întoarcă în patrie. A dat Dumnezeu, că Șaguna s'a întors, dar patriotul Kossuth nu s'a mai întors în veci de pe pământul Italiei, unde s'a exilat, deși pe urmă i-se dase grație.

Știa Șaguna, de ce lucrează la întărirea sentimentului dinastic, căci cu prevederile sale profetice nu vedeă în această țeară alt razim pentru poporul său decât la curte. Oamenii lui deaproape au și înțeles glasul lui Șaguna și au continuat a stăruî pentru a nu se perde aceste sentimente din poporul nostru.

S'au găsit însă totdeauna oameni, cari au simțit altcum și se găsesc și astăzi o seamă de oameni de poziție, cari pe față perhoreschează acest cult. Dar oamenii mai adânc văzători și politicianii desinteresați, nu se abat dela direcția, inaugurată și creată de Șaguna. Viitorul va decide mai degrabă decât s'ar crede, pe partea căroră se află adevărul.

Chiar și în punctul acesta și-a arătat Șaguna de-stoinicia și priceperea sa: în a da creștere politică unui popor fără principii, fără vederi politice, fără razim politic. Cel slab se alătură totdeauna la acela, dela care poate aștepta vre-o îndreptare a sortii sale, deci la acela, care și prin trecutul său a dovedit, că are mai multă inimă. E o nebunie a te duce orbește în brațele ace-luia, care nu-ți ofere nici o garanță și care prin nici un fapt nu a dovedit, că te-ar vedeà bucuros alături de dânsul. Dar să lăsăm aceste *adevăruri* pe seama viito-rului, care desigur le va luminà la vremea sa și să ne întoarcem la activitatea școlară a lui Șaguna.

Încă în primăvara anului 1850 cu ocazia primului sinod eparhial, iată ce hotărîri aduce cu privire la școale:

«Deși comunitățile noastre parohiale, au fost în o stare materială foarte rea, totuș multe dintre ele au ridicat școli pentru copiii săi, în cari se învață cetirea, scrierea, învățătura creștinească și datorii supușilor cătră împărat. Dar multe sunt încă în sfera aceasta, care au lipsă de îndreptare și covârșire și adecă: învățatori bine pregătiți, cărți școlare bineîntocmite, casă de școală, cu-venită înzestrare a învățătorilor și a școalelor și așezarea inspectorilor școlari ș. c. a.

Adunarea aceasta bisericească cunoaște mărimea și ponderositatea creșterii tinerimii și a pregătirei învățătu-rilor celor de lipsă și așa după debateri serioase în pri-vința aceasta făcute, află de lipsă a hotărî:

1. că până la altă rânduială tot insul dintre proto-popi să fie inspector de școale în districtul său și din timp în timp să raporteze Preasfinției Sale, iar Prea-sfinția Sa înaltului minister de culte;

2. că școala clericală a diecezei acesteia să se pre-facă într'un institut pedagogico-teologic; să se înzestreze întocmai, cum sunt întocmite alte seminarii și tot cle-

ricul să fie dator înainte de preoție a fi învățator după stările împrejur;

3. în acest punct designează sinodul cărțile școlare și rugarea către Maiestatea Sa, ca să se îndure a înființa pentru Români școale reale, gimnaziale, academie și o universitate.¹

Iată în aceste hotărîri simburele problemei viitoare școlară! Puține hotărîri, dar în esență sunt departe mergătoare. Cât de departe au țintit, se vede de acolo, că și astăzi abia am ajuns să avem o școală reală și două gimnazii și și acestea întemeiate de credincioșii bisericii noastre și susținute din punga lor.

Încă din aceste hotărîri se poate vedea pe deplin planul lui Șaguna de a *organiza învățământul* de sus până jos, și a-l pune sub scutul și pavăza bisericii. Când s'a suit pe scaunul episcopesc toate școalele stau sub *jurisdicția episcopului romano-catolic din Alba-Iulia*, iar *Moise Fulea*, directorul școalelor populare eră numai cu numele conducătorul lor. De aceea Șaguna după retragerea lui Fulea în penzie, nu mai recomandă altă persoană de următor al lui, mulțămindu-se cu inspecția protopopilor ca inspectori districtuali, pentru ceeace se și plânge *Aaron Florian*, redactorul prim al «Telegrafului Român» lui *Ioan Maiorescu*, că Șaguna nu vrea să-l facă director, propunând la guvern desființarea acestui post. Intenția lui Șaguna ca mare diplomat ce eră, eră să scoată școlile populare cu totul de sub influința guvernului. Cel puțin așa reiese din situația politică a anilor, ce au urmat după revoluție. Câtă străduință nu și-a pus el la înființarea unei școli reale pe spesele statului în *Abrud*, însă toată străduința lui a fost zădărnicită prin ministrul *Thun*.

¹ Protocolul sinodului §. 17.

În anii după 1850, o febrilă agitație se începuse în părțile Banatului (Lugoj), în Sătmar și în țara Hațegului, pentru a înființa gimnazii. Oamenii se porniseră să clădească edificiul cultural de sus în jos, un fenomen de altcum, pe care-l întâlnim și în istoria culturală a altor popoare. Pretutindenea grija pentru întemeierea de școli superioare a premers și abia mai târziu au început oamenii a se cugeta la așezăminte pentru clasele inferioare.

Deși nu i-a succes lui Șaguna de a-și vedeà visul cu ochii, adecà de a vedeà facultăți și chiar universitate cu limba de propunere românească, totuș a avut fericirea de a lăsa la moartea sa: *două gimnazii*, unul *complet la Brașov* și altul cu patru clase la *Brad*, cu caracter confesional gr.-or., o școală reală și una comercială, la ridicarea cărora și-a pus toată sollicitudinea sa, dând mână de ajutor pornirilor românești, a câtorva *bărbați înflăcârați* din partea locului, cari prin străduință, zel și abnegație au adus la ființă aceste foculare culturale.

Drept completare a celor expuse, adăogăm, că luptă puternică a avut să poarte Șaguna cu elementele, cari voiau să deë școlilor din Brașov un caracter național, scoțindu-le de sub jurisdicția bisericească. Că ce rău ar fi urmat, dacă triumfà părerea antibisericanilor, abia acum se poate pe deplin judecà. S'ar fi întâmplat cu aceste școli, întocmai, cum s'a întâmplat cu școlile grănițerești, cari astăzi sunt cu totul puse la discreția organelor statului și numai după nume mai sunt românești. Și față cu aceste școli marele bărbat și-a pus autoritatea sa în cumpănă: spre a le face confesionale, dar n'a răsbit cu elementele militare scurt văzătoare, cari pe urmă vor fi regretat în sufletul lor: neascultarea planului, dat de marele arhieru.

Și aici se văd *ochii de vultur* a acestui bărbat *diplomat*, cu *vederi largi* și *adânc pătrunzătoare*. Prea de

mulțorii nu l-au priceput contimporanii săi și de aci amărât în sufletul său pentru micimea lor de suflet a trebuit să se retragă și să-i lase în pace. Câte lucruri bune și folositoare nu ar mai fi dus la îndeplinire, dacă ar fi avut oameni, cari să-l înțeleagă și urmeze întru toate! Durere, că de mulțorii aceia, cari aveau sfânta datorință de a-l urmă îi puneau pedeci, îl suspiționau. El avea să poarte lupta în sus față cu vrășmașii, cari încunjurau tronul și jos față cu oamenii, cari căutau să-l descrediteze în fața poporului său credincios. Așa e soarta bărbaților mari, că nu sunt înțeleși, cât timp sunt în viață. Abiâ după moarte se deslușesc tot mai mult planurile și intențiunile lor, căci atunci nu mai sunt bârfitori și nemulțămiiți.

Mare a fost Șaguna prin concepția cultivării neamului său, încă dela prima lui pășire din sinodul prim. În mintea lui planul era deplin format, avea numai să-l execute. La un așa plan grandios, să recere și timp mai îndelungat, dar și puteri mai multe și apoi și împrejurări favorabile, cari peste toi locul să-i deschidă și netezească căile de umblat. Dar nu i-au fost totdeauna favorabile împrejurările, cum se vede din luptele, ce le-a purtat în toate direcțiile și nici ocaziile nu i-au fost așa de fericite, dupăcum le place unora să debiteze, voind să-i reducă valoarea personală și să scuze nemernicia altora, a căror viață nu s'a putut ilustra prin nimica bun.

În executarea planului său a și ostenit continuu, fără a perde vre-un moment nefolosit, în care credea, că a sosit timpul, ca acum să pășască cu cutare propunere, chemată să realizeze o parte a programului său de muncă. Vedem, că la înființarea universității din Cluj cere: să se facă catedre și în limba românească, dar vocea lui nu fû ascultată. Vedem, cum se întrepune, ca la facultatea juridică din Sibiu să fie și profesori români, ceea ce pe scurtă vreme se și încuviințează.

Și dacă nu a reușit pe toată linia, vina nu e a lui, ci a împrejurărilor nefaste. Nimic nu i-se poate imputa întrelăsării, ori desinteresării sale, căci toate clipele le-a pândit și pretutindenea a pășit, când i-s'a părut prilejul binevenit. Dar nu e mirare, că nu a reușit, căci în chestii de *emancipare culturală*, joacă rol atâți factori complexi, încât o orientare deplină de multeori devine imposibilă.

Complexitatea factorilor politici, bisericești, sociali de tot soiul și de toată nuanța, i-au pus pedeci și nu l-a lăsat să-și urnească înainte planul de acțiune. Din scrierile contemporane și din care vor mai urmă se va lumina și acest colț întunecos al activității lui și atunci vor amuți pentru toate timpurile glasurile bârfitorilor; iar figura mitropolitului *Andrieu baron de Șaguna* va străluci, asemenea figurilor legendare a altor popoare.

*

Cu toate că acest bărbat a avut ochi îngrijitori pentru cultivarea tineretului pe toate grădele, totuș munca lui mai rodnică s'a manifestat în îngrijirea, ce o a purtat pentru *creșterea fiitorilor preoți și învățători*, deci cea mai mare grije o a pus pe institutul pedagogico-teologic, numit mai târziu «Seminarul Andreian».

De aceea vedem, că încă în sinodul din 1850, îl ridică dela 6 luni la 2 ani și dispune, ca tot clericul să funcționeze mai întâiu ca învățător, apoi să fie hirotonit întru presbiter. O dispoziție foarte salutară, pe care a ținut Șaguna să o treacă și în Statutul organic. El a voit să lege cât se poate de strâns școala de biserică. Sub aripile și umbra ei să se desvolte, scutită fiind de vânturile, ce ar veni asupra-i. La tot cazul intenția lui a fost să o pună de tot la adăpost.

Și dacă nici aceasta nu i-a succes, vina e a oame-nilor politici de atunci, cari încă își aveau *planurile lor rezervate*, de aceea au ținut, ca statutul organic să se

sanționeze cu rezerva, că în privința afacerilor școlare guvernul țării își rezervă dreptul de a întreprinde, când va fi de lipsă, căutând să aplice și la școlile confesionale dispozițiile legilor statului. Această rezervă la început aplicată cu moderație, cu încetul pe încetul a început să-și acapereze tot mai mult drept de ingerință, pânăce mai le-au supus total dominației guvernului.

În urma îndelungatelor sale străduințe câștigă autonomia bisericeii și pe baza Statutului organic îi eră mai ușor să-și continue opera de organizare, având deplin stabilite organele și normele de acțiune, așa încât nu trebuia să meargă pe dibuite.

Cel dintâi lucru i-a fost și înainte de Statutul organic, de a-și forma oameni deplin cualificați. Spre scopul acesta trimite tineri la universitățile din Germania și anume la Lipsca. Aceștia după un studiu de doi-trei ani se reîntorc în patrie, primesc postul de profesor la institutul pedagogico-teologic; se pun pe lucru; traduc din opuri germane; își formează manuscripte, apoi la îndemnul lui Șaguna se apucă și le tipăresc.

Așa a scris Z. Boiu: *Abecedarul* (1862) și *Cărțile sale de cetire* (1865). La îndemnul lui Șaguna a tipărit Ioan Popescu: *Computul în școala poporală* (1864), *Compendiu de pedagogie* (1868).

Alătura de aceștia au mai lucrat și alți bărbați manuale de școle. Ajunge să amintim pe Sava Popovici Barcianu, paroh în Rășinari, care încă în anul 1851 a publicat un *abecedar românesc*, apoi unul *nemțesc*, cum și *gramatica românească* și *carte de conversație cu vocabular nemțesc*. Peste tot, după spusa lui Șaguna, în precuvântarea opului său: Dreptul canonic, la îndemnul lui s'au compus și tradus la vre-o 21 opuri. Iar opurile compuse de Șaguna, înșirate la locul sus menționat, ating cifra de 19. Între ele aflăm: a) *Instrucțiune pentru în-*

vățătorii din școalele populare și capitale (1862), b) *Instrucțiune pentru directorii districtuali de școale* (1865), c) *Instrucțiune pentru profesori și duhovnicul din institutul nostru arhidiecezan pedagogico-teologic* (1865).

Afară de acestea merită să menționăm la acest loc manualele lui de drept canonic și anume: 1. *Elementele dreptului canonic* (1854). 2. *Compendiu de drept canonic* (1868), netăgăduit cel mai de valoare op, unic în felul său, lucrat pe extinse baze științifice și cu un aparat științific neîntrecut.¹ 3. *Istoria bisericească* în II tomuri, deasemenea op de adevărată valoare.

Iată dară, cum acest arhipăstor lucră din răsputeri la îmbunătățirea învățământului, compunând însuș manuale și crescând bărbați apți de a stă cu vrednicie și fără sfială pe catedră.

Pentru ridicarea institutului pedagogic-teologic nu întrelăsă un moment să nu se străduiască; din an în an îl perfecționă. Mai târziu a separat pedagogia de teologie, apoi a ridicat teologia la trei ani și pedagogia la doi, a cumpărat local corăspunzător, a înmulțit numărul profesorilor, a câștigat dela guvernul de pe vremuri 4 stipendii de câte 500 fl. pentru perfecționarea clericilor absoluți, la vre-o universitate, a exoperat dela guvern 4 salare, 2 de câte 900 fl. și 2 de câte 800 fl. pentru profesorii seminariale și 300 fl. pentru director. Mai mult, a stors și un ajutor de 1000 fl. pentru trebuințele seminariale. Aceste și alte multe, pe cari toate a le înșiră aci nu le putem, sunt fapte, cari vorbesc destul de elocvent despre zelul și strădania, pusă în serviciul celui mai înalt institut de învățământ, ce-l avem noi ortodoxii aici în patrie.

*

¹ Vezi aprecierea mai pe larg în scrierea: *Activitatea literară a mitropolitului Andreiu Șaguna*, de *George Tulbure*, asesor consistorial, Sibiiu. Tipografia arhidiecezană 1909.

Privind activitatea ce o a dezvoltat pe terenul școlilor populare, amintim, că sub povățuirea dânsului s'au urcat numărul școalelor la 600, s'au ridicat edificii școlare, s'au făcut fundațiuni cu menirea de a salariză pe învățători, s'au regulat după putință salariile învățătoarești.

El a introdus și conferențele învățătoarești, pe cari le-a organizat într'un mod admirabil. A împărțit toată arhidieceza în districte și, denumind comisari consistoriali dintre învățătorii mai destoinici, a convocat pe învățătorii din trei protopopiate la un loc central și aici comisarii au ținut școală cu ei.

Înainte de a se ținea conferențele învățătoarești i-a convocat pe comisari la Sibiiu, le-a ținut o cuvântare, în care i-a instruat asupra felului, cum au să conducă conferențele. În cuvântarea ținută le expune pe larg originea și dezvoltarea metodelui *Dr. Bellu și Lancaster*, un metod, cu care se vede se făcea multă paradă pe acele vremuri. Metodul constă în aceea, că învățătorul își alegea pe *unul din școlarii cei mai inteligenți* și apoi pe acesta singur îl instrua. Instruat și bine pregătit el avea să instrueze pe conșcolarii săi; se zice, că rezultatul era admirabil. Elevii se instruau reciproc prin așa numitul *metod al instrucției reciproce*. Astfel, zice Șaguna, vă trimit și pe voi, ca să vă instruați reciproc.

Atât de scrupulos era Șaguna, încât le-a dat toate inviațiunile și anume: ce să cuprindă cuvântul de deschidere, ce să se pertracteze în ziua primă înainte și după amiază, în ziua a doua și a treia; până și un formular de conspect al învățătorilor rubricat încă le-a dat gata. În cuvântul de deschidere aveau să deslușiască: problema școlii în general și apoi a școlii populare, necesitatea de a se perfecționa în științele teoretice și practice, îndestulirea cu soarta lor, apoi să se arete câtă grije le poartă inspectorul suprem, să se accentu-

eze purtarea modestă și morală a învățătorului, datorințele părinților: de a trimite copii la școală, datorința comunei bisericești, pentru a clădi și susține școala, iar la urmă o recapitulare a celor expuse în cuvântare. Li-se permite și învățătorilor mai aleși de a prelege, dar numai din materie pedagogică, teoretică și practică.

În §. 1 din Instrucțiunea pentru comisarii școlari se spune în punctul prim, că *școalele sunt profesionale*, apoi se însiră în 7 puncte, cine zidește școalele, cine le susține, ce rol are parohul și protopopul; care e autoritatea supremă școlară, episcopul și consistoriul etc. Totodată se dispune, ca comisarii să introducă în un conspect pe toți învățătorii prezenți.

După aceasta apoi, pe baza instrucțiunii trimisă fiecărui învățător, să se supună pe rând la examen asupra celor cuprinse acolo în 62 paragrafi și pe baza răspunsului să se clasifice, introducându-se nota în conspect.

Învățăturile, paragrafate din această instrucțiune cuprind: dispoziții referitoare la disciplina școlară, unele norme de instrucție la obiectele religiunea, cetit și scris, comput și cântare, indicându-se per sumos apices materialul de pe patru clase.

Din această instrucție aflăm, că erau două feluri de școale: *capitale* cu patru și cu trei clase și *triviale*.

Sunt în unii paragrafi dispoziții: cu privire la ordinea internă și externă a școalei, la zilele de vacanță, la local etc.

Merită menționare §. 58 unde găsim următoarele: «*Pentru dreapta clasificare are de a se păzi cu deosebire în acele școale capitale care totodată sunt școale parohiale, și ca atare sunt școale de îndatorire, ca școala poporală nu numai să fie școală de învățământ, ci și de educațiune ca ea să primească pe toți copiii de școală și să grijească pentru cultura lor moralo-religioasă și pentru aceea trebuie*

să iee în dreaptă considerațiune cu prilejul clasificării nu numai cunoștințele și gibăcia școlarilor, ci încă și probele de frica lui Dumnezeu și de purtarea bună, ce ei au arătat»; iar cu privire la cântarea bisericească să exprimă «că este mijlocul cel mai sigur de edificațiune sufletească» (§. 28).

Interesant e, că cere învățământul desemnului, care are să se introducă pretutindenea și să se aducă în legături cu întreg învățământul (§. 45).

În paragrafii primi ai acestei instrucții se arată cum temelia culturii elevilor se pune în familie și școala are să zidească pe această temelie, căutând să facă acest locaș plăcut copiilor, cari de multeori sunt înfricați cu școala din partea părinților, întimidându-i cu cuvintele: «Lasă că te dau eu pe mâna învățătorului». Se cuprind dispoziții cu privire la pedeapsire, ba se indică chiar și gradele de pedeapsă (§. 9, 10) se vorbește de învățământ *formal* și *material* (§. 14) o distincție, care până în vremile noastre s'a mai susținut prin manualele de didactică, rămășiță a culturii formale de pe timpul lui Fridrich August Wolf, seclul al 16.

O dovadă de *deplină orientare* în *principiile mai înalte pedagogice* aflăm în paragraful șeasă spre zece, unde apriat se zice: «*Țânta învățământului primar este a câștiga pe școlarii mici pentru dragostea către învățătură și cultură. Ca învățătorul să ajungă țânta învățământului elementar, se cere dela el, ca să fie cu luare aminte la toate mișcările, faptele și cuvintele tinerilor săi școlari, astfel purtându-se el se va convinge, că școlarii lui au adus cu sine la școală niște cunoștințe despre unele obiecte ce le-au văzut ei și au rămas în memoria lor, fără să se intereseze mai departe pentru ele.*»

Sunt expuneri, cari ating înălțimea științei de astăzi, căci și didactica modernă nu pune altă țântă învățământului, decât desvoltarea *unui interes pedagogic*.

A intra mai deaproape în studiarea acestei instrucțiuni, nu e timpul potrivit acum, ci credem, că pentru trebuințele actuale, am fi satisfăcut și cu studiul, ce l-am făcut și pe care ne-am dat silința să-l desfășurăm și deslușim spre a înțelege: rolul ce l-a jucat marele arhi-păstoriu, ca bărbat de școală.

Acum, cu drept cuvânt putem zice, că merită titlul unui bărbat de școală, căci mare și rodnică i-a fost activitatea, în direcția organizării învățământului de pe toate gradele.

Vrednicia lui și în respectul cultivării tinerimei școlare stă mai pe sus de orice îndoială. Temeliile, puse de el educației și instrucției tineretului, vor rămâne neclintite pentru veșii vecilor, căci toată munca lui se razimă pe: *credința în Dumnezeu*, pe: *dragostea creștinească* și *nădejdea în triumful adevărului și dreptății vecinice*. Vecinică va fi deci și pomenirea lui din neam în neam.

Dr. Petru Șpan.



Nicolae Popea.

Mâna dreaptă a lui Șaguna, care neîntrerupt a stat alături de fericitul metropolit, la desgroparea bisericii ortodoxe române și a neamului românesc din această patrie. Scurt la vorbă, dar adânc și pătrunzător, pururea serios, domol la cuvânt și la faptă, de o statură impunătoare; având mersul încet, dar apăsător, graiul respicat și sonor. Dela prima vedere îți storcea admirație acest bărbat, înalt la statură, lungăreț la față, împodobit cu o barbă stufoasă și plină, mustețe bogate, ochi ageri, bine sprâncenați și ales la spirit.

Când m'am re'tors dela universitate, cu diploma de doctor de filosofie în buzunar, mi-a zis cuvintele, pe cari nu le voiu uita nici când: «Ehrlich währt am längsten» și apoi: «Quidquid agis, prudenter agere et respice finem». Pe aceste le țin de moștenire, ca niște cuvinte povățuitoare.

Eram pentru întâia oară deputat sinodal. Ca om tinăr, nu cunoșteam toate ițele corporațiilor bisericești și nici că mi-a fost dat din depărtare să privesc mai deaproape: vieța internă a bisericii noastre, deci nu e mirare, că nu o puteam cunoaște în toate tainele ei. Știam una și bună: să-mi spun părerile mele franc și hotărît, ori și unde aș fi. Așa și în calitatea de deputat sinodal, am pășit conform convingerii mele. După primul meu debut, vicarul de atunci Nicolae Popea, pe coridorul seminarului, mă bate cu palma pe umăr și-mi zice: «Bravo Petre! nu m'am înșelat! Ai trecut cu demnitate botezul de foc!» Mare mi-a fost mirarea, când un alt binevoitor al meu Ioan Popescu a lăsat prin un

prietin să mi se spună, că cu prima mea vorbire în sinod m'ași fi compromis. Multă vreme nu am înțeles această contradicție în aprecierea celor doi bărbați aleși ai bisericii noastre.

Mai târziu mi-o am explicat din situația politică socială, sibiană, de pe acele vremuri.

Valoarea episcopului Popea nu rezidă în activitatea, dezvoltată pe terenul școlar, căci aici prea puțin i-a fost dat să lucreze, fiind numai vre-o câțiva ani profesor la «Seminarul Andreian» ci în personalitatea sa, ca bărbat al bisericii pe terenul organizării, conducerii și administrării bisericești. Ca cel mai aproape și mai imediat sfetnic a lui Șaguna a fost poate singurul, deplin inițiat în vederile și planurile marelui arhiereu.

O natură blândă și conciliantă s'a potrivit de minune lângă energia, iuțimea, ba chiar vehemența lui Șaguna. O fericită potrivire pentru doi bărbați, chemați să lucreze împreună din zori de zi și până în amurgul serii: la desrobirea bisericii și neamului românesc din această patrie, copleșit de bezna vremilor grele și apăsătoare.

A avut netăgăduit partea sa! la tipărirea cărților bisericești, pe cari aproape toate le-a retipărit Șaguna. Deasemenea la cărțile de școală; în special la tipărirea dogmaticii, moralei și pastoralei. Ediția din urmă a Dreptului canonic de Șaguna, a fost de Popea revăzută și retipărită.

În calitate de profesor seminarial pe timpul, când cursul clerical eră de doi ani, Popea a funcționat ca profesor și totodată, ca notar și secretar al consistorului. Câtă râvnă și câtă strădanie a trebuit să poseadă acest bărbat, pentruca să poată satisface îndatoririlor sale în atâtea direcțiuni, poate să-și presupună fiecare, care are câtuș de puțină pricepere pentru lucrările, ce sunt le-

gate de aceste doue oficii. Numai profesura, cât trebuia să-i dea de lucru pe niște timpuri, când manualele lipseau cu desăvârșire. Mai adaugă la aceasta și elevii pe cari aveai să-i instruezi și cari de mulțori abia trecuseră peste cunoașterea bucoavnei și vei avea tabloul întreg a muncii grele, ce a avut de îndeplinit. Apoi a



lucra alături de un gigant al muncii ca Șaguna, încă nu era un fenomen de toate zilele. Om de o activitate extraordinară de bună seamă, că nu avea pat cald pentru cei din jurul său. Munca uriașă, ce a dezvoltat Andreiu Baron de Șaguna pe toate terenele vieții omenesti, e de o așa extensiune și are atâta intensitate, încât

e cu neputință să o poată săvârși un suflet de om, fără cooperarea celor ce-l încunjoară. Numai cât aceștia erau de tot puțini, căci însuș marele arhiereu a trebuit să și-i formeze, neaflând aproape pe nimeni mai de seamă care să se știe avânta la înălțimea vederilor sale.

Ca profesor Nicolae Popea a propus mai mult morala și dreptul canonic, doue studii, cari corespundeau înclinațiilor sale firești. Dreptul canonic corespundeă cu atât mai vârtos persoanei sale cu cât el de pe cariera juridică, pe care întrase, a fost adus în serviciul bisericei de însuș metropolitul Șaguna. Pentru acest obiect făcuse și studii juridice, teoretice și practice, deci aveă pregătirea necesară. Morala o propunea după manualul tradus de Șaguna din sârbește. Cum ni se spune de elevii lui, în propunere eră foarte clar și deslușit; propunea încet și lin, totdeauna la înțeles; se foloseă în propunere de pilde din viață, de cari lega noțiunile și normele abstracte morale. Aceasta și eră foarte de lipsă, căci elevii nu aveau în majoritatea cazurilor, decât o pregătire minimală. Nu-i vorbă și în punctul pregătirii candidaților se făcuse o îmbunătățire față cu cursul de 6 luni a episcopului Moga, dar totuș veniau puțini cu pregătire gimnazială. Peste material eră stăpân pe deplin, încât nici când nu duceă cu sine carte în școală, ci prelegeă de tot liber. Față de elevii săi la răspunsuri eră foarte îngăduitor, știă să-i trateze ca un bun pedagog, după capabilitatea lor, nepretinzând mai mult decât puteau prestă. În examinare eră de o liniște perfectă, așteptând cu răbdare, desfacerea răspunsului în urma întrebării puse; iar la clasificare eră cu toată considerația, apăsând cumpăna spre mai bine în darea de note. Peste tot ni-l înfățișează foștii săi elevi: ca pe un profesor *foarte bun, milos, drept, uman, bogat în cunoștințe și experiențe, conștientios* și de o pa-

cientă exemplară. Opuri nu a scris în materie de școală, dar manuscrisele, lucrute de el multă vreme au servit următorilor săi ca îndreptar și bază de operație.

Meritul său în direcția școlară se poate mai bine studia, luând în cercetare activitatea sa din timpul văduviei scaunului arhieresc, când în calitate de vicar arhiepiscopesc a condus consistorul arhidiecezan și apoi în timpul cât a fost vicar pe lângă metropolitul Miron Romanul. O cercetare amănunțită a arhivei consistoriale din aceste vremuri, ne-ar da o icoană deslușită a activității, ce a desvoltat pe teren școlar în timpul conducerii sale. De astădată ne mărginim a remarcă faptul, că examenele teologice și pedagogice dela seminarul Andreian, tot dânsul le-a condus în calitate de comisar consistorial, multă vreme. Ne eră drag să-l vedem la masa verde, cu figura lui impunătoare și vocea melodică, care ne îndulcea.

Întrebările ce le puneă din când în când, erau puse cu atâta pricepere și la înțeles, încât numaidecât tradau pe fostul profesor. Povețele, ce ni-le da la sfârșitul examenelor, eșiau dii *o inimă caldă românească*, și pătrundeau adânc în sufletele noastre tinerești.

Când s'a înființat prima reuniune învățătorească în arhidieceză, districtul Sibiiului, numele lui Popea îl vedem la călcâiul statutelor sub clauzula de aprobare. Aceste instituții, create și întemeiate sub scutul organizației noastre bisericesti au fost o creațiune de mare valoare, pentru desvoltarea învățătorimii noastre în spirit constituțional. După o activitate de peste un deceniu, cerând guvernul statutele spre aprobare, au crezut unii, că e mai bine a renunța la aceasta instituție folositoare și a ne restrânge la conferențele, normate în Statutul organic. Cât de bine a fost, s'a văzut și înțeles de toți, câți au pricepere în mersul cultural al unei națiuni. În împre-

jurările în cari trăim noi, orice instituție odată pusă în ființă, trebuie susținută, oricât de puține roade ar aduce. Vor veni timpuri, când alte puteri se vor înrola la munca, normată în problema acestei instituții. Dacă instituția nu funcționează, cum s'ar aștepta, vina nu o poartă instituția, ci cei ce o conduc.

Vedem deci, cum episcopul Popea a îmbrățișat cauza educației tinerimei cu toată căldura sa sufletească, ca *profesor, asesor, vicar arhiepiscopesc*. Iar cât de mult a iubit el tinerimea și în calitate de *episcop al Caransebeșului*, ajunge să amintim, că la moartea sa a lăsat un *pătrar de milion*, pe seama creșterii și cultivării tinerimei. Așa a fost episcopul *Nicolae Popea, cinstit* în toată vieța și cinstit a rămas și la moartea sa. Să-l scriem cu litere de aur în inimile noastre și să-i păstrăm memoria ca pe un odor prețios, de care nu-i iertat să se atingă nici urmă de rugină, căci vrednic a fost între cei mai vrednici.

* * *

Ioan Popescu.

Unul din cei mai aleși bărbați, cu cari a ținut să se înconjoare fericitul metropolit *Andrieu baron de Șaguna* a fost netăgăduit *Ioan Popescu*. Cel mai de seamă *pedagog*, pe care l-a avut nația românească a fost el; singurul, care a priceput și înțeles în *ființa* sa știința educațiunii, ca nimeni altul dintre contemporanii sei. Cărțile și toate scrierile lui denotă un studiu amănunțit și aprofundat. Din fiecare capitol, ba chiar din fiecare frază cetești pe adevăratul scrutător și pe *specialistul* prin excelență. Am mai avut noi bărbați, cari s'au distins pe acest teren de muncă spirituală, ba au scris chiar opuri de valoare, dar nici unul nu-l atinge pe Popescu; singurul, care în complexitatea ființei sale a fost pedagog și numai pedagog. Tot ce a scris și lucrat poartă timbrul caracterului seu de pedagog. De aceea de multeori celor cu cari avea daraveri de altă natură, financiară, politică, ori socială, părea foarte stângaci. Aceasta e și explicația greșurilor, ce le făcea, când pășea în publicitate.

Pentru noi, cari i-am stat la picioarele catedrei în calitate de învățăcei, eră un adevărat revelator. Îmi aduc aminte, cum ca student, venit dela gimnaziu, am rămas frapat de lecțiile, ce ni-le ținea.

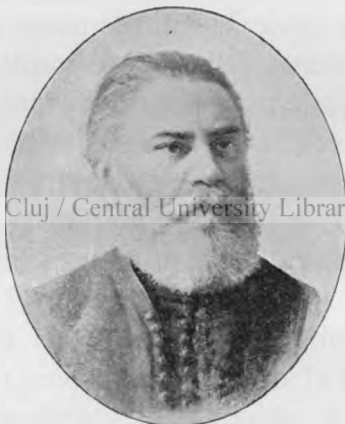
O fire blândă, cu o voce dulce și lină, o față serioasă, împrejurată de o barbă curățică și ordonată, o privire serioasă dar pătrunzătoare, o ținută deamnă, acoperită de haina neprihănită a preoției; curgeau din gura lui vorbele ca mierea. Dăruit dela Dumnezeu cu înfă-

țișare impunătoare și totuș simpatică, înzestrat cu o bogăție de cunoștințe și experiențe, cum rar le întâlnești la vre-un profesor, *iată cine erà Ioan Popescu !!*

Din vederile, pe cari le exprimă mai ales de pe catedră, cum și din scrisesele lui se desface un *puternic caracter* cu notele dominante: *religiositatea și naționalitatea*. Erà un om religios din convingere. Prelegerile lui din dogmatică nu erau seci expuneri de dogme, sprijinite de sumedenii de citate, ci erau niște expuneri clare a adevărurilor de credință, bazate pe câte un citat două mai marcante și apoi întemeiate pe întâmplări zilnice,

ori scoase din istoria vremilor. Toți elevii

lui, în lipsa unui manual mai corăspunzător, ne făceam notițe, pe cari și astăzi le cetim cu plăcere. O bogăție de cunoș-



tual să fi fost cineva, care să nu-l fi priceput și ascultat cu plăcere.

Cunosc doi colegi harnici, cari s'au pus și au prelucrat notițele din dogmatică. Poate că ar fi vrednice să se supună unei nouă prelucrări din partea unui dogmatist și să se dea publicității. Îmi aduc aminte, cum fiind în bancă lângă acești pretini, adeseori admiram bogăția de cunoștințe, firul neted al expunerii și logica puternică, cu care erau înlănțuite ideile, ce curgeau din graiul lui limpede și curat românesc.

Nu mai puțin ne electriză căldura lui sufletească, care pe alocurea să prefăcă în o volbură de vâpae clocotitoare și entuziasmatoare.

tințe generale, întreșute cu referințe sociale, moderne și vechi, ne atrăgeau și le-gau atențiunea ca și când ți-ar spune o poveste. Tare modest în respectul intelectual

Sbiciuiă fără cruțare ticăloșiile vremilor și ne deschideă ochii tinerești spre a vedea în complexitatea fenomenelor sociale, politice și bisericești. După spiritul său critic părea a fi un puritanist de prima ordine. Privindu-l însă în viața lui practică cu ochii de mai târziu, ca matur în judecată, îl aflai și pe dânsul ca pe alți mulți, cum se acomodează vremilor. Se adevăria și la el adevărul, că o singură rândunică nu face primăvară. De giaba va păși singuraticul contra potopului de păcate, ce și-au găsit culcuș cald în straturile sociale ale unui popor, căci povoitul nu-l va putea oprî în mersul său, ci mai de grabă va fi dus el cu povoitul și eventual înghițit în valurile lui cotropitoare. Omul cuminte în cazuri de acestea se retrage deoparte, și-și găsește mulțămirea în îndeletnicirea ocupațiilor sale predilecte, așteptând timpuri mai bune, dar lucrând, unde se poate pentru sosirea cât mai timpurie a acestor vremuri. Un sistem de organizație și procedeu, înrădăcinat în viața socială politică, ori bisericească, nu se răstoarnă cu una cu două. Trebuie multă luptă, pornită de mai mulți inși și purtată cu îndelungă răbdare și îndărătnicie, până ce are să sosească dreapta isbândă. Trebuie vreme, ca să se compromită total sistemul învechit, căci masele mulțimei sunt greu de urnit din locul lor. Dar și dealtcum Popescu, fiind mai mult un teoretician, eră neîndemânatic în practica vieții. Multă vreme foștii lui elevi și apoi colegi, cari și mie deasemenea mi-au fost profesori și colegi nu-i puteau iertă *pășirea* în una din sesiunile sinodale și totdeauna, când în discuții private voiam să-i scot la iveală meritele, mă loveam cu pasul acela greșit, prezentându-l ca pe unul, dus de nas și pus în serviciul unei cauze rele.

Dela fire eră tăcut, gânditor și serios, dar totodată și timid în fața prepotenților. E greu de explicat această trăsătură în caracterul său, altcum, decât aducându-o în

legătură cu raporturile sale familiare, cari câteodată îl împingeau poate și acolo, unde după vederile și convingerile sale nu-i era locul. Dar și sila e mare doamnă. Cu toate acestea Popescu rămâne în fața tuturor contemporanilor sei un *caracter frumos*.

Născut în comuna *Cața*, anul 1832, ținut săsesc, i-s'au imprimat în parte din caracterul săsesc: seriozitatea, perseverența și străduința, note frumoase, cari l-au însoțit până la sfârșitul vieții, anul 1892. Studiile gimnaziale le-a făcut în Odorheiul-săcuiesc, în Sibiu și Blaj; iar după absolvirea cursului clerical a fost trimis de Șaguna, împreună cu Zacharie Boiu, la universitatea din Lipsca. Aici s'a dedicat studiului filozofic și mai în special pedagogiei. El a fost elevul lui *Ziller*, marele pedagog german, care a întemeiat școala pedagogică herbart-zilleriană.

Reîntors în patrie a fost aplicat ca profesor la seminarul «Andreian» în care calitate a funcționat 20 de ani. S'a dedicat cu totul studiului pedagogiei.

În lipsa de manuale românești, pe acest teren necunoscut la Români, s'a apucat și a compus manuale. Primul lui op pedagogic a fost «Organul pedagogic», un fel de revistă, care a avut scurtă viață, eșind abia un an. A urmat apoi: Pedagogia generală, prima ediție în anul 1868, a doua 1873 și a treia la moartea sa. Ediția din urmă se deosebește esențial de edițiile premergătoare. Pe când acestea se mișcau în vechea ogașă pedagogică a pedagogilor germani Curtman, Niedergezäss, Benecke, Dittes, ediția din urmă îmbrățișează sistemul pedagogic herbartian. E mirare, cum de nu a îmbrățișat acest sistem dela început, când la Lipsca i-s'a fost dat ocazie să-l cunoască prin Ziller. Explicația o află într'aceia, că Ziller, abia era la începutul carierei sale, fiind docent privat, când Popescu ascultă studiile

la Lipsca. La început se zice, că era foarte neclar și pentru unul, care nu știe limba perfect foarte greu de înțeles; apoi scrieri încă nu prea publicase în noua direcție și peste tot nu avea nici o trecere. Pe Herbart în original e cu neputință să-l studieze cineva, în lipsa de cunoștințe pregătitoare. Astfel i-a trebuit și lui Popescu să facă studii ca profesor și apoi s'a introdus în noua direcție pedagogică.

Intrarea în aceasta ogașă i-a mijlocit-o studiul psihologiei, care pe vremuri era mai bine reprezentată prin herbartiani. De aceea, când apare psihologia sa în anul 1881, Popescu apare, ca un curat herbartian. Acest op al său a fost foarte bine apreciat și de criticul și filosoful nostru *Titu Maiorescu*, prezentându-l în Convorbiri literare: ca pe unul din cele mai bune opuri de psihologie. Opul e lucrat după psihologiile germane herbartiane, mai ales după Lindner și Drbal, dar cu o pricepere și independență, încât poate sta alături de acestea și nu i-ar face rușine autorului chiar, dacă s'ar fi publicat și în nemțește.

Pedagogia generală în ediția ultimă cercă să fie un compromis între noua și vechia direcție; de aceea Popescu în partea ultimă disciplina pedagogică, cum și în partea primă dietetica pedagogică păstrează material din edițiile premergătoare; deasemenea în partea, care se vorbește de educația după etăți și sexe, lucruri pe cari în pedagogiile herbartiane nu le întâlnești.

Curat herbartian e numai învățământul, dar și aici sunt vârâte capitole ca: formarea memoriei, fantaziei, inteligenței, lucruri pe cari la herbartiani nu le găsești. Treptele formale din această parte sunt tratate în o formă prea filosofică, încât numai un bun pricepător de psihologie, se poate bine orientă. Peste tot se observă, că autorul nu prea străbătuse în fondul științei pedago-

gice, herbartiane, neavând timp suficient și mai ales ocazie de a vedea în practica școlii, aplicată noua teorie. Cu toate acestea și așa cu aceste mici defecte, opul acesta pe vremuri este cel mai bun op românesc în materia subversantă. El se poate studia cu bun folos, dând o grămadă de cunoștințe și povețe fiitorului învățator. Ca manual de școală e prea greoiu și prea abstract, dar totodată și prea voluminos.

Pentru ascultătorii de pedagogie a mai compus și un comput foarte practic și după un metod de tot pedagogic, care nu tinde la socoteli fără nici un rost, ci cuprinde tocmai problemele zilnice, cu cari are țăranul să-și împlinească nevoile în daraverile lui. Calcularea timpului, plății lucrătorilor; calcularea cu măsurile metrice; calcularea intereselor etc. toate în mod practic dovedesc spiritul de pricepere a pedagogului adevărat.

Dar el nu s'a mulțumit cu atât, ci a căutat a veni învățătorilor în ajutor și la predarea învățământului în școala poporală. Astfel a compus: *Ântâia carte de lectură și învățatură* pe baza cuvintelor normate, cum și *Cartea a doua de lectură*, și astăzi cele mai bune cărți, așezate pe baze sinonime. Materialul de cetit e adunat după cercurile concentrice, cari foarte bine satisfac așa numitei *pedagogii oficiale*. Nici un autor de cărți de cetire, din câți s'au așezat pe aceste baze, nu l-au întrecut pe Popescu în alegerea și gruparea materialului, așa încât și astăzi el stă în frunte, deși și pe vremea sa și de atunci mereu se alcătuiesc cărți de cetire după acelaș sistem. Dacă nu râvna de a produce ceva mai nou și mai perfect îi călăuzește pe autorii de cărți de cetire, care e oare motivul adevărat?

Afară de aceste opuri mai mari a scris articole pedagogice în: *Educatorul din București* anii 1882—3, apoi în *Transilvania*, foaia *Asociațiunii transilvane pentru li-*

teratura și cultura poporului român, redactată de Popescu, în calitate de prim secretar.

Ar fi interesant să se dea publicității conflictul dintre pedagogul Popescu și istoricul Barițiu, ceta prezidentul Asociațiunii, ceta secretar. Vederile lui Barițiu cu privire la felul redactării foii, care nu-i convenia, fiind conținutul prea pedagogic; niște vederi, cari nu-l pun pe Barițiu în lumina unui om cu o cultură generală solidă; cel puțin așa reese din o epistolă scrisă lui Popescu. Apoi no! *bătrânețele*, bătrânețele; batăle să le bată!!

Popescu a mai fost și director, cum și delegat al Asociațiunii la școala civilă de fete în curs de câțiva ani, după retragerea dela această școală a lui Barcian. Din timpul acesta e remarcabil un discurs, ce l-a ținut la încheierea festivă a anului, în care marchează cu ochiul pedagogului: chemarea școalei de a da creștere fetițelor române, în conformitate cu cerințele vieții și trebuințele poporului nostru.

Din schițarea vieții lui Ioan Popescu iese la iveală figura lui: ca un *bărbat de școală ales, scriitor de frunte și mare pricepător* a intereselor vitale ale neamului nostru. Numele lui se va pomeni cu laudă în toate timpurile, căci munca lui n'a fost numai a trecutului, ci este și a prezentului și va fi și a viitorului.

* * *

Zacharie Boiu.

Alături de Ioan Popescu, Zacharie Boiu a fost un bărbat, care a muncit cu spor și isbândă la ridicarea generațiilor tinere în timpul cât a fost profesor. Un fiu ales și iubit a lui Șaguna prin talentele sale multifare, a obosit întreaga lui viață pentru ridicarea neamului și bisericii sale. Mai îndemânat și mai sprinten decât Popescu s'a știut vâri mai afund în complexul societății, bucurându-se și de mai multe onoruri și favoruri. Forța lui nu o găsim pe terenul educației, căci cariera de profesor nu o a purtat decât puțin peste un deceniu, ci forța lui a fost ca biserican și în special ca slujitor neîntrecut la altarul Domnului și ca orator distins. Nu ușor va mai aveà biserica noastră un bărbat, care să știe reprezenta cu așa vrednicie tagma preoțimei ortodoxe din această patrie.

Poet dela fire, în toată înfățișarea sa prezenta pe omul elegant, cu maniere și ținută aleasă, cu vorbe dulci și de lacrimi producătoare; era fiul ales al bisericii noastre, căreia numai fală i-a adus, ori unde a fost chemat să o reprezinte.

Nici când nu s'a dat îndărăt dela vre-o invitație, chemată să ridice nimbul și vaza neamului nostru. Cu plăcere îmi aduc aminte, cum de bucuros a urmat învătării tinerimei sibiiene, pe timpul Tribunei lui Slavici, de a serbà comemorarea poetului Vasile Alexandri. În cuvântarea sa, ținută de pe amvonul bisericii din suburbiul Iosefin, cât de frumos a cuvântat în limba pastelelor și legendelor, încât pe toți ne-a încântat! Deasemenea

la mormântul consilierului Iacob Bologa, ce pătrunzătoare cuvântare a ținut! Comparațiile, personificațiile și parabolele predicilor sale erau de o frumseță neîntrecută.

Dar, nu de această activitate a asesorului consistorial Zacharie Boiu eră să scriem la acest loc, ci de activitatea lui școlară. Din spusele, celor ce i-au fost elevi, am aflat, că eră un profesor excelent, mai ales în tratarea de materii istorice. Îți știa povestii atât de frumos și fluent, încât te captivă dela primul cuvânt ce-l rostea. Știa prin umorul său plăcut și prin o înfățișare simpatică, impunătoare să-ți lege atențiunea cu așa putere, încât puteai să-l asculți cu ceasul. Nu mai puțin maestru eră și în punerea de întrebări, o chestie capitală în învățământ. Peste tot eră un cap luminat și foarte clar.

De aceea îl vedem, cum în timpul profesoratului se apucă de alcătuirea manualelor de școală. Pe lângă manuscrisele, ce le-a lucrat pe seama elevilor seminariali, a mai publicat la dorința metropolitului Șaguna «*Abecedarul*» (1862), primul abecedar cu litere latine aici la noi. Cu acesta s'a pus capăt Bucoavnei, după care se învătă cetitul. Abecedarul e alcătuit pe baza *metodului scriptoleg*, iar procedeul e *sintetic*. Punctul de mănecare e, ca să se înceapă cu litera cea mai ușoară nu în pronunțare, ci la scris, și apoi consecuent să se urmeze cu literile proxime. Își are și acest metod avantajile sale; dar ținem, că *metodul cuvintelor normale*, după care s'a alcătuit: Ântâia carte de lectură și învățatură a lui Popescu cu mult mai târziu, este superioară, ceea ce se vede și de acolo, că el și-a asigurat biruința la toate abecedarele mai noue, până și la cele oficiale din regatul României. Nu e locul aci să-mi expun vederile mele cu privire la această chestie didactică. O am făcut la «*Noul Abecedar*» al meu, în călăuza, cu care l-am însoțit, arătând superioritatea abecedarului meu, față de cele exi-

stente și *progresul științific*, ce l-am realizat în această parte a didacticei. Nu vrea să se recunoască această muncă astăzi de unii interesați, dar ea va fi recunoscută și scoasă la iveală de cei ce vor urma nouă și va fi apreciată după adevărata ei valoare, de istoricii critici, la vremea sa. Cărțile de citire, ce apar astăzi sunt alcătuite în consonanță cu cerințele planului de învățământ, deci în conformitate cu așa numita *pedagogie oficială*. Față de aceasta stă *pedagogia progresistă științifi-*



fică, în serviciul căreia m'am pus și în consonanță cu spiritul acesteia muncesc acum de două decenii. Nu îndemnul după câștig m'a hotărît la muncă, ci dorul după adevăratul progres.

Oricum abecedarul lui Zacharie Boiu a adus frumoase servicii școlii și neamului românesc, căci el până astăzi a fost cartea din care s'a învățat cetitul în unele părți ale patriei noastre. A ajuns până la a cincisprezecea ediție, un fenomen rar la noi.

Zacharia Boiu a mai compus:

«Carte de cetire» partea I (1865).

«Carte de cetire» partea II (1867).

«Elemente de istorie» pentru școalele populare române, ediția I 1868.

«Elemente de geografie» 1868.

«Elemente de istoria naturală și fizică», 1868.

«Catechismul mic» al bisericii ortodoxe orientale pentru uzul școalelor elementare române 1897. Aprobat de sinodul arhidiecezan. Toate au eșit în mai multe ediții.

Din această scurtă indicație se vede, că Z. Boiu a pus umărul, unde a fost lipsa mai mare. Și dacă ne gândim, că pe vremea aceea nu eră manuale de fel, apoi putem pe deplin aprecia folosul cel mare, pe care l-au adus sus numitele manuale cultivării tineretului român.

Cercetând mai afund materialul găsim un gust fin pedagogic în alegerea lui. O mulțime de poezii originale și traduse, acomodată la mentalitatea copiilor, împodobesc aceste cărți; bucăți, cari au trecut și prin alte cărți de atare natură drept patrimoniu a unui spirit ales și poetic. Dar nu numai în calitatea de profesor a lucrat pentru prosperarea școalei române, ci și în calitatea de asesor, fiind referent în afacerile școlare ale gimnaziilor din Brașov și Brad, apoi a Seminarului «Andreian». Cine și-ar da osteneala să studieze arhiva ar găsi de bună seamă lucrări de mare valoare și aici în resortul său, ca asesor consistorial.

Scriitorul acestor rânduri a avut fericirea să raporteze la o sesiune sinodală asupra unei convenții încheiate între metropolia de Sibiiu și Blaj, în vârtutea căreia se încheiase un pact cu privire la susținerea școalelor în comunele bisericesti mixte, atunci, când s'a statorit mi-

nimul salariului la 300 fl. (600 cor.). Pactul acesta, care și azi mai există și pe alocurea s'a și pus în practică, este opera lui Boiu, deși nu a fost pe placul unor corifei mai papi decât însuș papa.

Merită apoi să scoatem la iveală activitatea lui Z. Boiu ca comisar la examenele din Seminar. Om cu cunoștințe frumoase, cu tact și pășire elegantă știà să impună și elevilor, cum și publicului. L'am admirat la examenele de capacitate (cualificație), cum știà să netezească controversese și cât de *demn* știà să reprezinte consistorul, autoritatea supremă, care l-a trimis drept mandatar al său. Dela dânsul încoaci nu ne-a mai fost dat să vedem un asemenea comisar, care totdeauna trăgea cumpăna echității în discuții, dar nu erà străin nici de duhul îndelungei răbdări și a milei evangelice.

Am mai avut fericirea să cooperez alătura de dânsul în comisia școlară la sinodul arhidiecezan, unde în calitate de referent pot zice, că novitiu fiind, m'a introdus în schemele uzitate la facerea și prezentarea rapoartelor. Avându-l de prezident totdeauna, ca unul care erà deplin versat în chestiile școlare, știà să țină legătură cu trecutul și astfel lucrarea noastră erà *o continuitate* pe temeiul celor efeptuite, cel mai frumos *criteriu* a unei propășiri sănatoase. Așa a fost Zacharie Boiu: *spirit cald și luminat, orator și mandatar superior, blând și dulce la vorbă și la faptă*. Deci pomenirea lui vecinică va rămâne.

* * *



Nicolae Cristea.

Unul din pleiada bărbaților aleși ai națiunii române, de pe la sfârșitul veacului trecut, a fost Nicolae Cristea. Având un puternic sentiment național și un caracter integru, viața sa întreagă i-s'a consumat în lupte politice, sociale, bisericești și culturale. Puritan din firea și ființa sa, totdeauna a pășit cu fața deschisă în potrivea pornirilor rele, și a lucrat din răspuțeri la curățirea morală a societății omenești.

Trăind în timpuri, când ademenirea banului îi cuprinsese în vârtejul său pe mulți din jurul său, cu cari erà necesitat în virtutea ocupației sale să conlucre, nici când nu a fost tras pe povârnișul corupției. Erà vestit ca om cu mâinile curate. Când am venit la Sibiiu și ca tinăr am început să pricep câte ceva, cetind ziare, și auzind în discuții mersul trebilor noastre bisericești, sociale și naționale, totdeauna figura lui Nicolae Cristea erà scoasă de sub orice învinuire și activitatea lui prezentată ca model vrednic de urmat.

Și este știut doară, că tinerimea prin o impulsime firească e mânăta în direcția, pe care o reprezintă oameni cum erà Cristea. Înaintea noastră Cristea se bucură de mare vază mai ales, că erà și redactor al «Telegrafului Român», în care ceteam adeseori articoli de o inspirație națională, ce corăspundeau pornirilor juvenile.

Cu cât mai mult mi-s'a dat să-l cunosc, cu atât mai mult s'a întărit în mine convingerea, că dânsul a fost un bărbat integru și oricât de mult mi-s'ar fi șoptit vorbe de hulă la adresa lui, nu au putut prinde.

Când am ajuns la universitate, l-am văzut în jurul «Tribunei» ca pe unul din fundatorii acestei gazete, care brazdă adâncă a tăiat în vieața politică, culturală și bisericească a neamului nostru.

Fiind silit a se retrage dela «Telegraful Român», unde Șaguna îl pusese redactor pe vieață, și-a continuat munca cu condeiu în coloanele «Tribunei». Alături de Slavici, Bechniț, Barcian, Crișan, Popea, Brote, Albini, Russu-Șirianul și alții au făcut să răsune în toate colțurile țărilor locuite de Români, glasul limpede al redeșteptării de neam.

Ceeace «Tribuna» a făcut nu e numai politică, ci ea a făcut adevărată creștere a neamului nostru, învățându-ne să cunoaștem și iubim neamul nostru, să cutegăm, vorbim și scriem românește, să ne avântăm la vederi mai largi și să fim în gândire și lucrare mai independenți. La această muncă a fost și Nicolae Cristea, angajat cu tot sufletul și devotamentul său.

Cu plăcere ne aducem aminte de momentul suprem, când în procesul Memorandului a pășit cu bărbăție în fața justiției, recunoscând, că a lucrat și va lucra totdeauna astfel, fiindcă are convingerea, că în o așa lucrare nu există nimic punibil. Prin hotărârea sa bărbătească a apărât nimbul și vaza neamului nostru. Deaceea recunoștință și vecinică pomenire i-se cuvine.

Încă un moment vrednic de remarcat din istoria vieții lui.

Eram într'una din ședințele sinodului arhidiecezan. Se ridicase acuză contra unui partid anti-bisericesc și se cerea dela sinod să se dea forurilor executive: dreptul de a folosi față cu aderenții acestui partid, întrucât ar fi fețe bisericești, mijloace de represalii.

Se scoală atunci Cristea și în un ton liniștit, cu o logică nerăsturnabilă, dovedește la evidență: neexistența

unui atare partid. L-am admirat și mi-a plăcut. Dar, cum numai o mică rămășiță din vechea gardă șaguniană mai putuse intra în sinod, majoritatea stăpânirii au adus unele decisiuni, cari până în ziua de azi nu au putut



fi aplicate, însă vor servi posterității drept o dovadă de *micimea* de suflet, a celor ce au inițiat și condus această mișcare, cum și o dovadă de spiritul inferior, din care porneau stăpânitorii de atunci în conducerea trebilor bisericești.

Pe asesorul Nicolae Cristea totdeauna îl vom avea înaintea ochilor, ca pe un bărbat al convingerei și hotărârei bărbătești în: vorbele, scrisele și faptele lui.

Pe lângă activitatea publică merită a fi scoasă la iveală și activitatea lui școlară, deși pe catedră nu a fost decât doară un deceniu. Ca profesor de teologie între altele a propus *teologia morală*. Nu am avut fericirea să-i ascult vre-o lecție, dar din spuse am auzit, că a fost bun profesor, drept, avea o tratare umană; prelegea ușor și la înțeles. Ni-s'a dat ocazie să-l auzim în calitate de examinator al comisii pentru examenul de calificare preoțesc. Obiectele de examinare erau: *teologia morală, cântul și tipicul*. Într'un mod foarte pedagogic, în morală, pornia dela pilde din viața practică, pe cari apoi analizându-le le supunea unei *norme* morale. Eră în punerea întrebărilor și tonul acelora cât se poate de bun pedagog.

Dupăce a redactat decenii «Telegraful Român», opuri nu a putut scrie. Are două scrieri mai mici: Despre sentimente și La țintă (1895), ambele de conținut filozofic.

Născut în Ocna-Sibiiului a. 1834, a murit ca asesor consistorial în Sibiiu a. 1901. El a murit, dar faptele lui neperitoare sunt; a murit sărac, căci bogăția lui sufletească o a lăsat drept moștenire bisericei și neamului din care a făcut parte. Neamul și biserica sa nici când nu-l vor uita.

*
* *

Dr. Daniil P. Barcianu.

Mersul vieții lui Barcianu e strâns legat de curente culturale, sociale și politice, de cari a fost agitată societatea românească din această patrie, în deceniile din urmă. Pretutindenea îl aflăm în șirurile prime ale luptătorilor culturali, punându-și bogatele sale cunoștințe și treaza sa pricepere în cumpăna intereselor mai înalte ale neamului nostru. Crescut în timpuri de mari avânturi și speranțe naționale, el a rămas vieața întreagă un călduros apărător al idealurilor neamului nostru. Născut din o familie cu porniri științifice culturale, dela căminul părintesc s'a înrădăcinat în sufletul său: înclinarea a se îndeletnici cu cercetări științifice.

Când vânturile libertății popoarelor băteau din apusul Europei, atunci își ia începutul vieții sale Dr. D. P. Barcianu. El s'a născut în 19 Octomvrie 1847, în comuna mărginașe Rășinari, lângă Sibiiu. Tatăl său Sava Popovici, preot în această comună și asesor consistorial, a fost unul din cei mai erudiți preoți a acelor timpuri, încât îl aflăm figurând și ca membru în comitetul permanent, ales în adunarea națională dela Blaș, din 3/15 Maiu 1848. Mamă-sa Stanca a fost o femeie nobilă, blândă, evlavioasă și muncitoare. Marele arhiepiscop și metropolit Șaguna, ținea în deosebită considerație casa preotului Sava, pe care adese-ori o cercetă, petrecând de multe-ori cu săptămânile la casa acestui vrednic preot. In timpul copilăriei lui Barcianu, de multe-ori se adresă către el cu cuvintele: «Din tine fiule vom face un preot vrednic!». Soarta n'a voit să se

împlinescă întru toate prorocia lui Şaguna, căci întru preot nu s'a hirotonit, dar a devenit un *vrednic povăţuitor şi crescător* al fiitorilor preoţi şi învăţători.

Spiritul său, îmbogăţit cu cunoştinţe în casa părintească, şi-a primit nou nutremânt în şcoala poporală din Răşinari, unde mulţi bărbaţi marcanti ai vieţii noastre româneşti şi-au însuşit începuturile cele dintâi ale culturii lor. Continuarea mai departe a studiilor o a făcut la gimnaziul evangelic din Sibiiu, unde totdeauna s'a aflat printre cei mai serioşi şi cei mai silitori şcolari. Aici a învăţat: a fi scrupulos, a tracta lucrurile până în cele mai mici amănunte, a stăruî pre lângă lucrul apucat şi a-l lămuri din toate punctele de vedere, însuşiri, cari l-a însoţit în toate lucrările sale. *Firei sale* şi de altcum serioase, prin educaţia primită în acest institut, i-s'a dat un *tîmbru de perseveranţă şi acurateţă nemţească*. Tenacitatea proprie Românului răşinărean l-a scutit însă a adopta în caracterul său apucăturile, obiceiurile în societatea germână. Studiile gimnaziale le-a terminat tot la acest gimnaziu, depunând în anul 1866 examenul de maturitate.

În toamna acestui an s'a înscris ca elev în seminarul arhidiecezan pedagogic-teologic din Sibiiu, tocmai în timpul, când o mişcare viuă se pornise în sânul tinerimei dela acest institut, în scopul de a se uni în o societate de lectură. Aici a ascultat doi ani şi jumătate prelegeri din teologie şi pedagogie, distingându-se între colegii săi prin sârguinţă şi conştienţiozitate. Păşirea în activitate publică o a început ca învăţătoriu în comuna sa natală, unde a funcţionat un an şi jumătate. În anul 1869, ministrul de culte Eötvös, cere dela metropolitul Şaguna să-i recomande un învăţătoriu, pe care să-l trimită în Germania: spre a studia instituţiile şcolare de acolo, în special pe cele din Dresda şi împrejurime.

Metropolitul îl recomandă pe Barcianu, care cu acea ocaziune face frumoase studii nu numai în direcția școlară, dar și în alte direcții. Îndeplinindu-și misiunea cu conștiințiositate, în anul 1870 Barcianu obține un studiu spre a merge la universitatea din *Viena*. Ca studiu de specialitate își alege științele naturale, pe lângă cari ascultă și studii filosofice. Împins de dorul de a auzi, prelegând pe cei mai vestiți profesori de științele naturale, trecu în anul următor la universitatea din *Bonn*. În anul 1872 se înscrie la universitatea din Lipsca, unde de asemenea lucră și în laboratorul botanic. La această universitate puse coroană studiilor sale, promovându-se de doctor, pe baza disertațiunii inaugurale: «*Untersuchungen über die Blütenentwicklung der Onagraceen*», tipărită în anul 1874. La aceste trei universități i-s'a dat prilej a ascultă pre unii din cei mai vestiți profesori, cari au știut să toarne în sufletul lui iubire față de științele naturale. Trăind în o favorabilă atmosferă științifică și în niște puternice centre culturale, și-a mărit orizontul vederilor sale și a învățat a privi lumea aceasta din puncte de vedere mai superioare. Crescut sub influința culturai germăne, a rămas un credincios apărător al ideilor etice, în toate împrejurările vieții sale. Încă ca student a petrecut feriile de vară în Belgia, cu scop de a-și însuși limba franceză, pe care o și pricepea destul de bine.

Terminând studiile universitare, când s'a reîntors în patrie, protectorul său Șaguna murise. Un om cu o cultură atât de aleasă și cu diploma de doctor în buzunar, a trebuit — drept caracteristică a acelor timpuri, — să rămână timp aproape doi ani fără ocupație. Om dela natură *sficiios* și puțin *cutezător* nu întrunia însușirile, de a se ști vâri și recomanda în grația împărtitorilor de bunuri lumești. Dedat din școala ger-

mână la răbdare, tot aştepta momentul, când va răsări şi pentru dânsul din oare-care parte vre-o stea binefăcătoare. Şi eată-o, că deşi târziu, dar — totuş se iveşte. În şedinţa comitetului Asociaţiunii transilvane pentru literatura şi cultura poporului român din 2 Noemvrie 1875, este instituit până la adunarea generală următoare, de secretariu al II-lea, în mod provisor, cu un salariu de 300 fl. v. a., deci cu 200 mai puţin decât avusese ca student universitar. Nefăcându-se alegere în adunarea generală din anul următor, Barcianu abzice din postul de secretar. Acest post îl ocupă mai târziu din nou şi-l păstrează timp mai îndelungat. În timpul secretariatului desvoaltă o activitate deosebită mai ales pe vremea, când se făceau pregătiri pentru înfiinţarea şcolai de fete a Asociaţiunii. Pe el îl aflăm în aproape toate comisiunile, instituite cu scop de a studia modalităţile de înfiinţare. Era adecă vorba de a înfiinţa o şcoală şi pentru creşterea fetiţelor din clasele inteligente, cu limbă şi spirit românesc şi astfel a le smulge de sub influinţa unei creşteri, străine de firea şi aspiraţiunile noastre. Organizarea acestei şcolae, fiind la noi cea dintâi şcoală de atare natură, recerea multă pricepere şi multă îngrijire, ca să satisfacă trebuinţelor poporului nostru. Şi această grea sarcină pe umerii lui Barcianu a fost pusă de cătră comitetul Asociaţiunii, având el în calitate de director să pună temelia noaei instituţiuni. Câtă muncă, câtă osteneală, câtă spargere de cap, câtă nelinişte îl va fi costat acest post delicat, în care el eră necesitat a face totul! Nimenea nu poate aprecia just munca uriaşă, ce a trebuit să o desvoalte, decât acela, care a fost în asemenea situaţiuni. Atât de mult i-s'au consumat puterile, încât, căzând în o boală de nervi, a fost necesitat să ceară dela comitet dispnzarea dela unul din cele două posturi, ce le ocupa. Comitetul îl eliberează

de sarcina secretarului, în care post era plătit și-l ține în postul de director al școalei, post de onoare, fără plată. În postul de director și-a dat cea mai mare silită a pune școala pe adevărate baze pedagogice. Pe lângă aceea, că era spiritul conducător al întregii școale, urmărind și propunerile în singuraticile oare, el a mai întemeiat o bibliotecă a corpului profesoral și una a elevilor, a stăruit pentru procurarea celor mai necesare aparate de fizică și chemiă etc., cu un cuvânt a provăzut școala cu toate cerințele reclamate de trebuințele culturale a unui institut românesc, creat cu o așa frumoasă menire.

La șase luni, după instituirea sa de secretar provizor la «Asociațiune», este denumit de profesor suplinitor la seminarul Andreian, cu datul de 6 Maiu 1876, iar în 30 Noemvrie acelaș an, devine profesor ordinar provizor. La acest institut își începe cariera pentru care se pregătise la școli mai înalte și pe care o continuă un pătrar de veac neîntrerupt. Profesor ordinar definitiv ajunge abiă în 15 Decemvrie 1880. Obiectele pe cari le-a propus dela început au fost: *științele naturale și limba română*. Colecțiunea cea bogată în animale, plante și minerale dela seminarul «Andreian», mai ales lui are să-i mulțamească existența. Atât de pricepător eră în științele naturale, încât însuș putea să prepare animale pentru conservare. Cu deosebită atențiune urmăriă lucrarea școalei germâne și îndatăce află despre vre-un mijloc potrivit pentru intuiția cunoștințelor naturale și făcea propunerea de a se procură. Tot ceace propunea din aceste științe ținea să se predee în mod intuitiv. Pare că acum îl ved, cum păstră în o sticlă animale micuțe, pe cari în intervale anumite le supunea observării elevilor: spre a le face cunoscut procesul metamorfozării. Cât ce începea a se desprimăvără, o fe-

reastră din sala profesorilor eră tixită cu oluri de pământ pline cu plante, menite a le pune înaintea ochilor elevilor secțiunii pedagogice: felurite fenomene și procese de-ale naturii. Îngrijirea cea mare de a dedă pe elevi să observe, ce se întâmplă în natură, ne dovedește pe adevăratul profesor, consacrat cu sufletul și cu inima carierii sale. De găsiă la plimbare vre-un animal mai rar, îl aduceă și-l împăiă pentru trebuințele școalei. Feriile de vară, petrecându-le la munte, le folosiă pentru a adună plante și a înmulți cu ele colecțiunea de botanică a institutului nostru pedagogic-teologic. Încă și în vara an. 1902 a adunat plante, pe cari, după moarte, le-a transpus familia sa spre folosire institutului. Și în colectarea de plante observăm pe omul lucrării cu plan, căci colecția făcută de el cuprinde flora Sibiiului și a munților dela Rășinari.

În oarele de prelegere eră de o *scrupulositate, serioșitate, acurateță și strictetă deosebită*. Mulți din învățătorii noștri, acestui bărbat au să mulțamească destoinicia, câștigată în felul de a întrebuiță corect la vorbire și scriere limba maternă. O pasionată predilecție aveă pentru cronicarii români, din cari nu întrelăsă a ceti cu sirguintă partii alese în oarele de literatura română: spre a stârnî în spiritul elevilor săi plăcere și atragere față de frumseța limbei, în care sunt scrise cronicile române. În conferențele profesoriale întotdeauna se puneă pe puncte de vedere mai înalte, ținând la nimbul institutului și la folosul poporului, pentru care se crește tinerimea. La aprecierea faptelor și prestațiunii elevilor se conduceă de *obiectivitate și severitate*. Considerații arareori cunoștea. Câte planuri de învățământ și regulamente s'au străcurat prin conferențe, în timpul profesurii sale, la toate a ținut să se marcheze prin observările și părerile sale lămuritoare și bine întemeiate. Întemeierea unui

fond pentru tipărirea de cărți din partea profesorilor acestui institut, inițiativei lui Barcianu se datorează. Îmbogățirea bibliotecii profesorilor cu opuri de valoare de pe terenul științelor naturale la a lui stăruință s'a făcut. De câteori sosia vre-un op spre vedere, Barcianu era cel dintâiu, care tăia foile și scotocia după cuprinsul lui. În timpul de recreație dintre oare, mai niciodată nu avea liniște, când cetia prin cărți, când scotea de prin dulapurile din antișambră: animale, plante, minerale pentru oara viitoare, când își stropea florile de prin ferestri, cum le zicea el. Când nu era astfel ocupat, discută cu multă animație și pricepere cauzele de interes public. Atunci îl vedeai câte odată înflăcărat, stigmatizând cu toată puterea pornirile rele, chemate a sdruncina viața internă a poporului nostru. Cu toate curentele nenoro-coase produse în viața noastră românească, și cu toate întârzierile în propășirea noastră culturală, totuș Barcianu era animat de un *sănătos optimism*. Nu odată l-am auzit zicând: «Oricât de ticăloși ar fi fost Românii, totuș au știut să-și întemeieze un stat independent și cu vază la gurile Dunării, iar aceasta e o chezașie a trăiniciei neamului nostru mult oropsit».

În referințele sale de colegialitate, deși dela natură mai retras, era destul de prietenos. Nici când nu da prilej de ceartă, se ferea ca de foc să supere pe cineva; cu toate acestea părerea sa în chestiuni, ce se discutau nu și-o ascundea, chiar cu rizicul de a produce displăcere. Când în firul discuțiunilor venia vorba la înclinarea timpului nostru spre materialism și spre bunurile lumești, cu toată tăria sufletească susținea, că acestea nu fac fericirea indivizilor și a popoarelor, ci adevărata fericire o constituie mulțămirea sufletească, produsă prin lucrarea pentru realizarea idealurilor omenimei. Niciodată nu l-am auzit rămânind după bunuri lumești, nici glorificând pe

ceice le au, ci totdeauna eră mulțămît cu ce aveà, și doreà să aibă numai atâta, cât să poată trăi cinstit.

Când lucram împreună la redactarea «Foi Pedagogice», un învățător continuu ne molestă cu cererea, să ne întrepunem pentru îmbunătățirea stării materiale a învățătorimei. Barcianu mirat și surprins de atâta stăruință a exclamat: «Știe sfântul, că la altceva nu se gândesc, decât la înmulțirea salariilor, deși văd bine, că poporul e sărac și nu are de unde plăti. Ar fi timpul să-i vedem, moderându-și pretențiunile și mărindu-și puterile de muncă în cariera lor învățătorescă». Eră de altă parte și un drept apreciator a stării învățătorilor și un apărător sincer al intereselor acestora, dar îl supără, când vedeà pornirea învățătorimei spre materialism.

Barcianu eră *un idealist* în toată puterea cuvântului, în toată firea și în toată purtarea lui. Cu această distinsă însușire a personalității sale, el formă o excepție între cei mulți, cari aleargă orbește după câștigarea de bunuri lumești.

Un bărbat de greutatea lui Barcianu nu puteà să-și mărginească activitatea între zidurile școalei, căci pornirile sale sufletești îl împingeau în largul vieții, ca aicea să-și probeze forțele spirituale, cu cari eră înzestrat.

Generațiunea cu care a crescut și viețuit Barcianu, adumbrită la *spiritul marelui Șaguna*, dela care învățase *a se inspira* pentru *binele bisericei și neamului, nu-și petreceà timpul, căutând după paturi calde pentru odihnă, ci se apucà de lucru cu toată serioșitatea*. Tineri dornici de cultură se adună și discută, cum ar puteà să devină mai folositori bisericei și neamului din care își deduc originea.¹

Înainte cu doi ani dela moartea sa sinodul arhidiecezan îl puse în fruntea școalelor noastre din arhidie-

¹ Vezi: Dr. D. Popovici Barcianu. Viața și activ. lui de Dr. P. Șpan.

ceză, alegându-l de referent școlar și încredințându-i conducerea acestor instituții scumpe neamului și bisericii noastre. Vieța de un pătrar de veac, petrecută la catedră îi contopise atât de tare sufletul cu cariera de profesor, încât cuvintele de despărțire rostite la finea anului școlar 1900/1 către colegii săi și către tinerimea seminarială, au fost scăldate în lacrimi și însoțite de adânci suspinuri. Deși în timpul acesta sănătatea lui sdruncinată, precum și moartea soției sale, nu formau momentele de liniște, cari ar fi putut să stârnească în sufletul lui pofta pentru o muncă mai intensivă și pe un plan mai extins, cu toate acestea arhiva consistorială poate convinge pe ori și cine, că în sufletul acestui bărbat a zăcut multă râvnă și un neîntrecut simț de conștiențiositate. Încă la începutul noii sale activități s'a pus să *înființeze* pretutindenea în arhidieceză *biblioteci școlare*, în care scop a redactat un circular adresat organelor din parohii, în care le îndeamnă să înființeze biblioteci și le indică în un conspect cărțile, ce au să le procure. Mișcarea pornită a și luat ființă, căci la multe școale unde lipseau, au început să se pună bază la înființarea de biblioteci școlare. În noul său post în curând s'a convins, că munca de cancelarie e prea neînsemnată pentru a insuflă duh în școalele noastre și că e absolut necesară o atingere imediată cu învățătorii, spre a le controla activitatea și a le da directive în cariera lor. Drept aceea a și întreprins inspecția școalelor, având intenția, ca cu timpul să străbată toate părțile mai însemnate, ca astfel prin intuițiune directă să se informeze de adevărata stare a învățământului din școala poporală. Reîntors din o astfel de inspecție și-a aflat soția încetată din vieță. Nu trecuse anul dela moartea soției sale, când tot în interesul școalei cercetează o comună din apropierea Sibiului, de unde întorcându-se, cade la pat.

Istovit de puteri și lovit de un morb greu, se sfârșește vieța acestui rar bărbat, la 3/16 Februarie 1903.

Scrierile mai mari a lui Barcianu sunt:

1. *Untersuchungen über die Blütenentwicklung der Onagraceen*. Naumburg, 1874.

2. *Elemente din istoria naturală* pentru școalele populare. În 3 cursuri. Cursul I. Sibiiu 1881

3. *Lucrul de mână în școalele de băieți și în institutul pedagogic*. Sibiiu, 1885.

4. *Istoria naturală în școalele populare*. Sibiiu, 1890/1. Partea primă se ocupă cu teoria, iar partea a doua cu practica acestui obiect de învățământ.

5. *Cuvânt festiv*, ținut la 15 Iunie 1898, în Sibiiu, din incidentul aniversării a 25-a dela moartea arhiepiscopului și mitropolitului Andreiu baron de Șaguna, Sibiiu, 1898.

Înainte de a fi dus în temnița Vațului, precum și în decursul petrecerii lui acolo, a luat sub reviziuue operele tatălui său, amplificându-le și corectându-le, amăsurat cerințelor timpului. Din acestea au apărut:

1. *Vocabular germân-român*. Wörterbuch der romanischen und deutschen Sprache. Sibiiu 1886 și 1888.

2. *Gramatica germână*, 1896.

În 1897 a redactat revista literară «Foaia Ilustrată», iar în 1897 și următorii, împreună cu alți colegi «Foaia Pedagogică».

*

Înșirarea faptelor și expunerea momentelor din vieța lui Barcianu stabilește în noi convingerea, că el a fost unul din cei mai aleși bărbați ai bisericei și neamului nostru. A fost un bărbat *zelos, priceput, desinteresat* și de o *hărnicie uimitoare*. În casa sa, ani de-a rândul, întruniă pe amicii, cari cu predilecțiune se îndeletniciau cu literatura. În inima sa vibra o coardă

fină pentru tot ce poate însufleți și nobilită pe om. Sufletul lui nu cunoștea margini, când era vorba de împlinirea datorinței. Un spirit mare, dar din nenorocire în un corp slab, care n'a fost în stare să supoarte greutățile, impuse lui prin pornirile firei. Vrednicia acestui bărbat a fost apreciată și recunoscută la moartea sa de întreaga presă română din patrie, aducând unanim memoriei lui: laudele meritate. Cu noi a petrecut, între noi a fost, iar noi pe dânsul nu l-am cunoscut, cu atât mai vârtos datorie avem acum, să-l cunoaștem deplin și să-l prețuim după merit.

Iar aceasta o vom face mai bine atunci, când în neuitare vom păstra numele său, și cu drag îl vom pomeni fiilor și nepoților noștri, spre a se încălzi și ei la *flacăra iubirii de neam* și a patriotismului adevărat, ce a luminat sufletul acestui în Domnul fericit bărbat.

Dr. Ioan Crișan.

Unul din cei mai tineri din garda șaguniană, pe care moartea prea timpurie după abia o muncă de un deceniu, l-a răpit școalei române, spre dauna acesteia și a tineretului seminarial, care mult profită din lecțiile lui de istorie bisericească. Un temperament viu și neastâmpărat, plin de duh și vervă oratorică propunea cu o căldură și un entuziasm ascendent, încât elevii lui înflăcărați de a lui putere convingătoare, multă vreme după terminarea oarei, abia puteau să-și domolească sentimentele aproape trecute în stări de afecte.

Ca unul, care-și făcuse studiile la universitatea din Lipsca, susținând teza: *Desbinarea confesională a Românilor din regatul Ungariei* era un fervent aderent al bisericii sale, fără a fi câtuș de puțin intolerant față de alte biserici și mai în special, față de biserica soră românească din această patrie.

Știa în lecțiile sale să împace chiar și cele mai acute controverse dogmatice ori canonice, fără ca să producă *disparsiune* în spiritul elevilor săi, chemați de a munci împreună cu frații lor gr.-catolici în masele poporului românesc dela țară, *ridicându-l, nobilitându-l și ținându-l* strâns de obiceiurile și moravurile strămoșești.

Aceasta era o notă frumoasă în caracterul său, pe care mulți profesori, chemați să dea creștere și învățatură fiitorilor preoți, ar trebui să și-o pună la inimă și să și-o iee drept pildă de urmat în munca lor dascălească.

Ar fi timpul să ne trezim odată din negura și ceața, ce a copleșit spiritul acestor două biserici, netăgăduit

în detrimentul propășirii neamului nostru și să eșim la luminișul unor zori mai clare pentru a întrezări drumul, ce duce la dreaptă izbândă cauza culturală a neamului românesc din această patrie.

Născut din părinți cam sărmani, după absolvirea studiilor teologice, neavând toate clasele gimnaziale a a fost nevoit a se aplica de învățator la școala poporală din Sibiiu-cetate, în care timp și-a câștigat testimoniul de maturitate și apoi dovedind zel în calitate de învățator, mai fiind și bun cântăreț, a obținut un stipendiu de 500 fl. cu care și-a continuat studiile la universitatea din Lipsca. Aici a ascultat felurite studii, dar mai special s'a dedicat studiului istoriei și anume istoriei bisericești, din care și-a ales și subiectul tezei de doctorat. Aici a avut ocazia de a ascultă și pedagogi renumiți și teologi protestanți vestiți. De aceea îl vedem în cariera sa dascălească, că propune și studii de acestea.

Reîntors în patrie cu diploma de doctor, câtăva vreme, nefiind loc de profesor, se îndeletnicește ca scriitor consistorial mitropolitan. Când scriitorul acestor rânduri a intrat ca student teolog, Dr. Crișan eră slușbaș la consistor și propunea benevol limba maghiară la pedagogi.

În curând ajunge inspector la seminarul Andreian, când i-se dă un teren mai larg de propunere.

În stadiul acesta l-am avut ca profesor de didactică pe anul al doilea teologic și pedagogic. Prelegerile sale din acest obiect erau destul de interesante, deși ele erau luate din sistemul pedagogiei lui Dittes-Baenecke, deci nu ajunseseră să cunoască școala herbartiană, care pe atunci eră în o luptă strașnică cu sistemele vechi. Nu-i mirare, că nu cunoștea pe Herbart, căci pe timpul studiului său dela universitate se stinsese vieța profesorului Dr. Tuiskon Ziller cel mai aprig continuator al pe-

dagogiei lui Herbart și așa vatra pedagogiei trecuse dela Lipsca la Iena. Mai luând în considerare și predilecția sa pentru istorie și studii teologice e explicabilă această apariție. Cu toate acestea vedem și din atari propuneri pe bărbatul de școală: *zelos, plin de temperament, strict și impunător.*

În curând, trecând antecesorul său ca protopop la Săliște, devine profesor de istorie. În această calitate timp de zece ani, dezvoltă o activitate rodnică, lucrând cu multă străduință la un manuscript de istorie, care aproape terminat zace nu știu unde ascuns, deși ar merită să vadă lumina zilei.

În timpul cât propune limba maghiară, în asociație cu Nicolau Putnoky, scot un curs de limba maghiară, cum și o sintactică și vocabular maghiar, care și astăzi fac bune servicii profesorilor de limba maghiară. În deosebire de manualele de maghiară, ce existau, ei *lasă să premeargă bucățile de cetire și de acestea leagă regulile gramaticale*, la tot cazul *o inovație metodică* folositoare.

Om de statură mai mult ca mijlocie, uscățiv, cu o față lungăreață, pe care se putea observa brazdele vremii; muncit și trudit a sucombat prea de grabă, lăsând în doliu o văduvă cu trei copii, cari încă promet a fi demni urmași a fericitului lor părinte. Ortodox și român dela roată a avut mult de suferit pentru convingerile sale naționale, chiar din partea acelora, cari ar fi fost chemați să-l îmbărbăteze. La organizarea școlii civile de fete încă și-a luat binișor partea sa, conlucrând cu colegul său Dr. Barcianu la facerea regulamentelor și altor dispoziții, ce reclamă o școală, pe care o pui în ființă, fiind secretar al doilea al «Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român» și pe urmă director la școala civilă.



40 ani

Născut în 1853 în Șard, † în 1893 în Sibiiu.

Toți, câți l-au cunoscut și avut ca profesor, au deplâns în el pe românul adevărat, profesorul conștientos și istoricul priceput. S'a dus la vecinica odihnă; iar noi, elevii lui îi vom păstra amintirea: cu scumpătate și pietate.

* * *

Visarion Roman.

În aceste zile de înălțare sufletească, în aceste zile de praznic bisericesc-național, când prăznuim memoria marelui arhiereu Andreiu baron de Șaguna, din prilejul împlinirii centenarului dela naștere, datori suntem noi ceice suntem puși în serviciul școlar să ne aducem aminte de toți acei anti-muncitori ai școalei noastre, cari în era de plămuire și organizare a școalelor noastre au tras brazde și-au sămănat sămânță bună în ogorul ei, alătura cu marele Arhiereu, organizatorul ei. Între acei anti-muncitori aflăm și pe Visarion Roman.

El s'a născut la 5 Iulie 1833 în comuna Șeuca, comitatul Târnava-mică. A fost un autodidact, s'a învățat pe sine și a învățat și pe alții, a muncit și s'a ridicat prin sirguintă și energie proprie. «Avea spirit viu, pururea în agitare. Deșteptăciunea lui îl făcea să observe multe lucruri practice, din cari încercă multe. Eră neobosit». ¹

După absolvarea teologiei în Sibiiu a fost profesor suplent la institutul pedagogic, învățător în Rășinar, contabil și supraveghetor la tipografia arhidiecezană, redactor la «Telegraful Român», notar în Rășinar, inspector al băncii de asigurare «Transilvania» și dela 1871 — † 11 Maiu 1885 directorul institutului «Albina».

În viața sa a scris o carte de cetire, a publicat foaia pedagogică «Amicul școalei» anii I—VI, a publicat călindarul «Amicul poporului» pe acele vremuri cel mai bine îngrijit călindar dela noi. A edat «Albina Carpaților», cea mai bună revistă literară la noi pe acel timp,

¹ Monografia inst. „Albina“.

redactată de I. Al. Lăpădat. A publicat și multe traduceri de tractate și de cărți didactice.

Visarion Roman n'a fost numai pedagog ci și-a câștigat și cunoștințe financiare. Opera lui cea mai însemnată a fost înființarea institutului de credit și de economii «Albina».

În anul 1869 V. Roman a fost angajat de inspector al băncii de asigurare «Transilvania». În această calitate a cutrierat aproape toate centrele române și-a simțit trebuința de a se înființa un institut de bani românesc. Această idee o-a urmărit, a compus statutele pentru un astfel de institut financiar. A grupat în jurul acestei idei și a câștigat pentru realizarea ei pe cei mai de frunte bărbați ai noștri de pe acele vremuri, cu cari împreună a realizat înființarea celui mai de frunte institut financiar de azi al nostru «Albina». Iată câte lucruri bune și diferite a dus îndeplinire munca stăruitoare a unui fost dascăl.

Lp.

George C. Bellissimus.¹

Acî reapare din uitare figura măreață a unui dascăl harnic din trecutul sbuciumat al neamului nostru. Reapare din trecut, când celelalte națiuni înaintau cu pași repezi pe calea luminei și a progresului, când numai bietul român sta în întunec, în umilire și în amortire din pricina vitregității timpurilor. Reapare din acel trecut, când dascăli românești erau foarte puțini și și aceia cu foarte puțină pregătire. Eră o minune, când ici colea se mai iveau și dascăli mai luminați, mai avântați și cu ceva cultură pedagogică.

Abiă ne despart 50—60 de ani de timpul, când școalele românești cele mai înalte erau numai niște co-truțe, ca să nu zic tocmai bordee, dar și de acestea erau foarte puține, iar dascălii lor niște bieți cântăreți slabi de biserică, niște buchiumboi, cari abiă știau ocinașele.

Dintre dascălii mai luminați din acea tristă epocă abiă pot număra și cu drag număr pe G. C. Bellissimus (absolut de gimnaziu), director și învățator în Brașov; Z. Boiu (cu pregătiri universitare), învăț. Satu-lung; mai târziu protopop și asesor consistorial, Sibiiu; I. Tăslovan, (absolvent de gimnaziu), director Satulung bis. sf. arhangeli; după el I. Dorca (absolut de gimnaziu și teologie), director și învățator, fost conșcolar cu fericitul I. Popescu; D. Cioflec (absolvent al pedagogiului

¹ Cele mai multe date și pasaje întregi le folosesc din „Cuvântul funebru” ținut de subscrisul la moartea sa.

din Viena) învățător, Brașov, al cărui loc după pensionarea dânsului l-a ocupat subscrisul; I. Petric (absolvent al școalei pedagogice din Praga), dir. și învățător, Satu-lung, bis. sf. Adormiri; Anastasiu Bârsan (dascăl cu practică rară), inv., Turcheș; I. Dobrea (abs. al școalei pedagogice din Praga), inv., Brașov ș. a. Sub inițialele «ș. a.» să nu înțelegeți, decât foarte puțini. Mai eră noroc cu școalele grănițerești, orișicum mai binișor organizate pe atunci și cu dascăli ceva mai scuturați. Dar și de acestea erau foarte puține, abia în Năsăud, Monor, Orlat, Recea și alte câteva locuri. Dela aceste școale paremise că pe atunci numai V. Petri și Cozma Anca mai aveau școala pedagogică (Praga) mai înaltă pentru școalele primare în tot Ardealul.

A face biografia acestor mari dascăli ai școalelor noastre, ar însemna a face istoricul dezvoltării școalei române din Ardeal începând dela furtunoșii ani 1848 și 49, sau de pe când a început trubadurul să cânte la curtea neamului: «Deșteaptă-te Române» și până în zilele noastre.

Ș'apoi orice s'ar zice, cam de prin părțile acestea a început a răsări și a se extinde lumina școalei române din Arhidieceza Transilvaniei și glasul trubadurului tot aici s'a auzit mai întâi.

Dascălii pomeniți erau mai toți coetani și lucrau mână în mână unii cu alții; conducătorul sau vătaful lor eră G. C. Bellissimus. Ei au croit o eră nouă în școala română. Ce mititei mi-se par față de ei cei mai mulți urmași ai lor, cari trec azi pragurile școalelor noastre!

Bellissimus s'a născut în Maiu 1828, în comuna Ghimbav de lângă Brașov. Școalele primare le-a absolvat în Brașov, cele gimnaziale la gimnaziul rom.-cat. din loc, și le-a terminat la gimnaziul evanghelic de aici. Între

1848—49 s'a refugiat cu alți soți în România, căci erà timpul revoluției. În timpul acesta el a deschis cu un alt tovarăș al său o școală particulară în urbea Ploiești. De aci prefectul Prahovei de atunci *Cantacuzino* l-a angajat ca instructor privat la copiii săi, cu cari voià a-l trimite la Paris, dar s'a bolnăvit și la 1851 s'a înapoiat la Brașov, unde fù angajat ca învățător la școala primară de aci. La 1853 i-s'a încredințat și conducerea provizorie a școalei normale de aici sub controla directorului gimnazial. La 1871 fù ales ca director definitiv la școala primară de aici, în care calitate a rămas până la 1897, când se retrase în penziune, iar la 8 Octombrie 1900 a închis ochii pentru vecie. *72 ani*

Făcând o privire îndărăt peste activitatea lui de dascăl, aproape o jumătate de veac, vom scoate pe scurt în relief, afară de valoarea sa meritorică în școală, unele momente de însemnătate deosebită din activitatea sa afară de școală.

Prin 1860 fù invitat în România: ca să înființeze și conducă o școală primară cu 6 clase în Câmpina, pe lângă niște condițiuni foarte avantajoase pentru el. Pe de altă parte eforia nu-l lăsă cu nici un preț, iar directorul gimnazial de atunci, Gavril Muntean, îl îndemnă să-și facă studiile universitare și să devie apoi ca profesor la gimnaziu. Bellissimus n'a primit nici una nici alta, ci a preferit mai bine să rămână dascăl la școala primară pe lângă micul și neînsemnatul salar de atunci.

Un alt moment din vieța și activitatea pedagogică a dascălului Bellissimus.

Este știut de toți, că pe când a venit fericitul Șaguna ca episcop în Ardeal, biserica și școala noastră se găseau într'o stare foarte tristă, părăginită și de plâns. *Cursul preoțesc abià erà de 6 luni, iar cel dascălesc de 6 săptămâni, zi șase săptămâni.* Ne putem închipui dară,

ca ce pregătire vor fi avut preoții și dascălii noștri de atunci. Șaguna ori pe unde se întorcea tot dărâmături găsea, și unde era să fie ceva, era loc pustiu, plin cu buruieni, cu urzici și cu scăieți ori cu pălămidă. De unde să înceapă mai întâi? Șaguna, după ce reorganiza cursul preoțesc, împreună cu alte multe îmbunătățiri, reorganiza și cursul învățătoresc după cât era cu putință, conform spiritului timpului de atunci. Se îngrijii între altele și de învățătorii cu calificățiune mai puțină din trecut. Astfel la 1863 înființă în dieceza sa așa numitele «*Conferințe învățătorești*», împărțind dieceza în 10 districte școlare, pentru a căror conducere alege 10 învățători dintre cei mai distinși. Intre aceștia fu ales cu distincție și G. C. Bellissimus.

De aci încolo în continuu fu trimis ca conducător în câte un cerc al conferințelor învățătorești din arhidieceza noastră, ba chiar și după reorganizarea școlilor noastre prin dispozițiunile: «*Statutului organic*» până la 1878, când au început conferințele învățătorești a se schimba rând pe rând în *reuniuni învățăto-rești*. Cel dintâi care a dat anză la aceasta fu însuși G. C. Bellissimus cu mai mulți colegi de ai săi. Cei amintiți în fruntea articolului meu erau matadorii lui. El și cu aceștia au lucrat un proiect de statute pentru reuniunea, ce avea să se înființeze sub numele de «*Reuniunea învățătorilor români gr. or. din Țara Bârsei*». Acest proiect l-a și aprobat Consistorul arhidiecezan în ședința sa dela 6 Iulie 1878. Primul președinte al ei fu Bellissimus.

După modelul statutelor și organizării acestei reuniuni Consistorul arhidiecezan a dispus întocmirea unor statute nouă și uniforme pentru arhidieceza întregă, împărțindu-o în *12 reuniuni învățăto-rești*. După noua împărțire Reuniunea din «Țara Bârsei» s'a numit apoi:

«*Reuniunea învățătorilor români gr. or. din Districtul X, Brașov*». În această reuniune G. Bellissimus fù în mai multe perioade dearândul vice-președintele ei. În calitatea aceasta, încă a desvoltat activitate, destul de laudabilă și rodnică.

Toate acestea denotă, că el eră un bărbat totdeauna credincios misiunii sale și devotat intereselor, ce le reprezintă. A fi însă credincios și devotat misiunii ce ți s'a încredințat, nu înseamnă a te însufleți momentan, pentru ca în al doilea moment să te slăbești, ci înseamnă a ținea strâns cu perseveranță și constantă neslăbită la misiunea ta. Adevăratul devotament e o flacără, care arde fără a se stinge; e ca roza de Ierihon, căreia nu-i pasă nici de furtuni nici de nisipul pustiului. Iată ce zice însuși Bellissimus într'o broșură a sa despre devotament:

«Putere neînvinsă cuprinde în sine și binecuvântare cerească aduce cu sine devotamentul; stimă, dragoste, respect și încredere îl întâmpină în tot locul pe omul devotat chemării sale. Devotat fiind nimic nu-ți va lipsi. Învățătorul spre a-și putea împlini chemarea sa cu demnitate și devotament, trebuie să studieze neîntrerupt și după ce a absolvat studiile în școală și să le întrerupă numai, când îi va cânta preotul: Vecinica pomenire», și dânsul cum a zis așa a și făcut, fără nici o abatere.

Bellissimus chiar din școală își făcuse o credință și un ideal, o adevărată religie, pe al cărei altar aducea neobosit prisosul rodnic al muncii sale.

Chemarea de învățător devenise pentru dânsul un apostolat prin a cărei sacră împlinire el își simția viața mai frumoasă și mai vrednică de a fi trăit. Mulțimea de vorbiri, fie în publicul mare, fie în conferențele și reuniunile noastre învățătorești, dovedesc aceasta de

ajuns. Unde nu ajungea cu graiul, trimitea în scris publicând multe dintre ele prin foi și broșuri separate.

A scris câte-va opșoare didactice: «*Manual de limba română*» pentru școalele populare după principiile lui Dr. Becker și Wurst, 1859. «*Drepturile în școala populară*», 1874. «*Teme pentru învățământul limbei române în școalele populare*». (Două edițiuni: 1876 și 1880). Afară de acestea: «*Proces verbal și meditațiuni*» și «*Date despre înființarea școlii elementare capitale române gr. or. din Brașov*», 1890.

El avea multă nădejde în triumfarea binelui asupra răului, a adevărului asupra minciunii. Fără ideal lumea ni se pare ca o zi turbure; el zicea: «*N'aveți grije, toate se vor schimba mai spre bine, dacă vom crede în bine, îl vom iubi din suflet și vom lucra cu nădejde pentru triumfarea lui!*».

Altă dată zicea așa: *Părinții noștri, având nădejdea în Dumnezeu și fiind devotați chemării lor, s'au luptat cu demnitate și abnegațiune de sine în contra tuturor greutăților și neajunsurilor, ce le steteau în cale, ca să ne câștige și să ne dea în mână mijloace spre a ne face fericiți. Ne-au înființat școli primare și medii, ne-au înființat reuniuni filantropice, literare, industriale, economice ș. a. Cu un cuvânt: ne-au deșteptat și ne-au luminat și ne-au pus în picioare. Acum e rândul la noi să ne continuăm ce au început ei*. Da acum e rândul la noi să continuăm, de unde ați lăsat Voi, scumpi eroi!

I. Dariu.

Bota-Tuducescu-Andreescu.

Priviți trecutul școalei române și veți vedea starea de umilire, la care a fost condamnată biserica părinților noștri de veacuri.

Numai însuflețirea, zelul și abnegațiunea apostolilor culturali ai neamului, au putut da viață modestei școale a neamului românesc de pe vremuri. Aducem prinosul recunoștinței noastre, când scoatem în relief: unele făclii lucitoare, cari au luminat calea modeștilor învățători ai neamului, pe timpul geniului neamului românesc, a marelui Andreiu baron de Șaguna.

Bota-Tuducescu-Andreescu, siată trinitatea apostoliei
culturei românești din părțile bihorene-ardelene și bănățene.

Moisi Bota.

Născut la 1789 în Arad. El a funcționat ca învățător în Giroc și Lipova. Ales de învățător în maerele Timișorii, autoritățile sârbești — dupăcum se constată din protocolul comisiunii școlare din Timișoara dela 28 Octomvrie 1835 — n'au confirmat alegerea lui, pentru că la 1820 a publicat istoricul său abecedar cu litere latine, care a fost primul abecedar românesc cu litere latine.

La 1829 a publicat versuri îndemnătoare cătră deprinderea tinerimei românești întru învățături.

La 1829 «Dedicație la instalația mult strălucitului domn Nestor Ioanoviciu, întâiul ca român cu mila lui Dumnezeu ritului bisericei gr. n. u. dreptcredincios episcop, de Maiestatea Sa înălțatul împărat și craiu Francisc I pe dieceza Aradului vecin, Oradea-mare, Ienopolei și Hălmagiului, anomit închinată».

La 1838 a publicat abecedarul românesc-unguresc.
La 1858: Modul de educațiune, sau creșterea vechilor Egipteni, Perseni, Greci și Romani. Graiul roman, II tomuri, Metodul creșterii Românilor de acum.

La 1858 a publicat și alte poezii în almanachul «Muguri», apărut în Arad.

A răposat la 19 Ianuarie 1873 în Baia-de-Criș și s'a înmormântat în marele cimitir dela Cebea.

Ioan Tuducescu.

Născut la 1841 în Câmpenii-de-jos, comitatul Bihor. A studiat pedagogia în Arad. Dela 1857—67 a funcționat ca învățător în Băița-montană, iar dela 1867—1897 în Lipova, iar de atunci e director al «Murășanului» din Rodna.

El s'a validat ca scriitor didactic; dela el avem:

Micul abecedar, Micul gratulant, Micul legendar, Metodul abecedarului, Exercițiile intuitive, Limba română, Economia, Istoria naturală, Socoata, Geografia, Tabelele, Măsurile și banii, Abecedar german-român, Istoria Românilor, Legendar maghiar-român, Istoria ungariei, Istoria universală.

Scrisele sale, deși nu au fost de valoare metodică, totuși au făcut mari servicii școlii române, pe vremuri.

Emeric Andreescu.

Născut în Fabricul Timișorei la 1844. După absolvirea gimnaziului inferior, a absolvat cu laudă: pedagogiul aradan la 1862. El a funcționat 33 ani, ca învățător: în Făget, Cuvesdi și Beregsău. Cele mai frumoase merite și-a câștigat la înființarea Reuniunii învățătorilor din tractul Lipovei, care este cea mai veche reuniune învățătorescă din Bănat.

La 1871 a înființat Reuniunea învățătorilor din tractul Timișorii, în fruntea căreia a stat — cu puține întreruperi — ca președinte, până la 1897.

Prin zelul și activitatea sa a ridicat nimbul statului învățătoresc bănățean. Biserica l-a distins, alegându-l de deputat sinodal și numindu-l comisar școlar; iar în conferințele didactice, introduse la insistențele sale, ca comisar propunător, de asemenea și ca membru al comisiunii diecezane pentru cenzurarea manualelor.

El a ajutat mult tinerimea studioasă și a întemeiat însuș fundațiuni.

Retras la penzie își câștigă cele mai mari merite prin aplicarea băieților la măiestrie. Daună că bărbații noștri nu tind sprijinul recerut dlui Andreescu, în aceasta mare operă de regenerare vitală a neamului.

El a scris:

1. Deprinderi în calculul din cap. 1874.
2. Fizica experimentală. 1878.
3. Istoria naturală. 1883.
4. Istoria patriei. 1886.
5. Junimea română, foaie redactată cu multă pricepere, între 1890—1891.
6. Săteanul, foaie pentru popor. 1892—1893.

Scrierile didactice ale dlui Andreescu se deosebesc mult de ale predecesorilor, atât ca metod, cât și ca știință.

Tuliu Vuia.